

Eusko Jaurlaritzak, 2012-2016 Legegintzaldian, **bake eta bizikidetzaren** arloan sortutako dokumentuen bilduma

1. Proiektu orokorra
2. Iragana argitzea
3. Biktimak
4. Memoria

5. Espetxe-politika

6. Hezkuntza
7. Bizikidetzarako kultura eta Giza Eskubideak

2016ko urria
Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia

PRESIDENCIA
Secretaría General
para la Paz y la Convivencia

Aurkibidea

Zazpi libururen bilduma honen aurkezpen orokorra.	5
Liburu honen aurkezpena.	6
1. dokumentua. Abiapuntua.	9
2. dokumentua. Hitzeman Programa.	17
3. dokumentua. Zuzen Bidean Proposamena.	29
4. dokumentua. Gizarteratzea eta ETAko presoak: horien egungo egoerari buruzko azterketa juridikoa eta etorkizuneko orientazioak.	39
5. dokumentua. Espetxe-onura legalei buruzko informazio-dokumentua.	57
6. dokumentua. Gizarteratzea eta justizia leheneratzailea Eusko Jaurlaritzaren bizikidetz-politiketan.	65

Zazpi libururen bilduma honen aurkezpen orokorra

Euskal Autonomia Erkidegoko 2012ko hauteskundeak urriaren 25ean izan ziren. Azaroaren 20an, X. Legegintzaldiari hasiera eman zion Eusko Legebiltzarrak. Abenduaren 13an, Iñigo Urkullu Renteria Lehendakari izendatu zuten. Sailburuak lanpostuaz jabetu ondoren, abenduaren 18an, lehen aldiz bildu zen gobernu-kontseilua.

Hamalau hilabete lehenago, 2011ko urriaren 20an, ETAk jarduera armatua behin betiko utziko zuela iragarri zuen. Zenbait hamarkadaren ondoren, indarkeriaren eta terrorismoaren mehatxurik gabe ekin zioten Legegintzaldi bati euskal politikak eta gizarteak.

Hori horrela izanik, Iñigo Urkullu Renteria Lehendakariak hartu zuen lehen erabakietako bat Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia sortzea izan zen, Eusko Jaurlaritzako Lehendakariari atxikita, eta Lehendakariaren mende. 2013ko urtarrilaren 30ean, Jonan Fernandez izendatu zuen Lehendakariak Bakegintza eta Bizikidetzarako idazkari nagusi.

Idazkaritza horrek sail ezberdinetara atxikitako bi zuzendaritza bildu zituen egitura berean: Biktimen Zuzendaritza –ordura arte, Herrizaingo Sailaren mende zegoen– eta Giza Eskubideen Zuzendaritza –aurretik, Justizia Sailaren barruan zegoen. Hala, Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiaren egitura berriak Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza bakar bat izan zuen, Monika Hernando buru zuela.

Legegintzaldi honetan, 14 plan estrategiko onartu ditu Eusko Jaurlaritzak; horietan lehena, 2013ko abendukoa, Bake eta Bizikidetzaren Plana izan zen. Horren ondorio dira, hain zuzen, 18 ekimen eta programa eta jarduera ugari. 2013-2016 aldirako Bake eta Bizikidetzaren Plana garatzeko prozesuan, hainbat dokumentu sortu dira Legegintzaldi honetan. Liburu-bilduma honek, bada, dokumentu nagusienak biltzen ditu zazpi liburukitan.

Hona hemen zazpi liburuon izenburuak: (1) Proiektu orokorra, (2) Iragana argitzea, (3) Biktimak, (4) Memoria, (5) Espetxe-politika, (6) Hezkuntza, eta (7) Bizikidetzaren kultura eta Giza Eskubideak. Bosgarren liburu honek espetxe- eta gizarteratze-politikei dagozkien dokumentuak jasotzen ditu.

Liburu honen aurkezpena

Azken bi hamarkadetan, ETAko presoek kasuan, espetxe-politika terrorismoaren aurkako borrokarako tresna gisa erabili da berariaz. Helburu hori oinarri hartuta, hainbat neurri justifikatu dira, hala nola presoak urruntzea, eta 2003an zenbait lege organiko onartu ziren, zigorraldiak luzatzeko, biziarteko espetxealditik oso gertu dauden maximoetara iritsi arte. Horiek guztiek berariaz baldintzatzen dituzte espetxealdiak betetzeko modua eta terrorismo-delituengatik kondenatutako pertsonak gizarteratzeko prozesuak.

2011ko urritik hasita, terrorismoaren mehatxua desagertu egin da Euskadiko politikatik. Espetxe-politika hainbat urtean terrorismoaren aurkako borrokarako tresna izan bada, bidezkoa dirudi, terrorismoa amaitu den honetan, bizikidetzarako politikaren osagaitzat hartzea. Izan ere, aldaketa historikoa gertatu izanaz gainera, Konstituzioan ezarrita dago zigorraren eginkizuna berreziketa eta birsozializazioa bultzatzea dela.

Alabaina, 2011n terrorismoa amaitu ostean eta 2016ra arte, Estatuko Administrazioak ez du planteamendu berririk egin espetxe-politikaren arloan. Eusko Jaurlaritzak egin dituen eskaera eta proposamenak gorabehera, ETAREN jarduerak jarraipena izango balu bezala bete da espetxe-politika.

ETAko presoek eta beren inguru politikoak ez dute aurrerapauso nahikorik eman graduak hobetzeko eta gizarteratzeko legezko bideak erabiltzeari uko egitea aldatzeko. Aldatuko dutela esan dute, baina ez da halakorik gertatu. Legegintzaldiaren amaieran, 2016a oso aurreratuta zegoela, badirudi aldaketaren baten gertutasuna sumatu dela horren harira.

Euskal gizartearen barne-errealitatearen ikuspegitik, gai honek garrantzi handiko eragina du bizikidetzaren esparruan. Eusko Jaurlaritzak eta euskal erakundeek behin eta berriro adierazi dute beste espetxe-eta gizarteratze-politika bat sustatzeko asmoa, banakotzearen, gizatasunaren eta gizarteratzearen legezko printzipioak oinarri hartuta.

Ezin dugu ahaztu, bestalde, Gernikako Estatutuak espetxeen gaineko eskumena Eusko Jaurlaritzari transferituko zaiola adierazten duela, 10.14 eta 12.1 artikuluetan ezarrita dagoenari jarraituz. Lege organiko hori onartu ostean, 37 urte igaro dira, eta eskumen horiek oraindik ez dira eskualdatu.

Hala eta guztiz ere, esparru horretan Eusko Jaurlaritzak baditu zenbait ahalmen, mugatuak badira ere, eta ahalmen horiek jarduteko aukera ematen diote. Zehazki, espetxez kanpoko jarduerak susta ditzake, presoak gizarteratzea eta gizarteratzeko laguntza ematea helburu; lan hori, gainera, espetxean dagoen bitartean has daiteke.

Eskumenen, mugen, aukeren eta zailtasunen esparru horretan, Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiak Legegintzaldi honetan egindako lehen akordioa 2013koa da, eta honela du izena: «Eusko Jaurlaritzaren jarduketa-printzipioak espetxe-politikaren arloan». Liburu honetan jasota dago, 1. dokumentu gisa. Beste jarduketa-arlo batzuetan bezala, lehen testu hau Legegintzaldia hasteko abiapuntua da.

Une horretatik aurrera, eta Bake eta Bizikidetzaren Planaren 8. ekimenean zehaztutakoa betez, Eusko Jaurlaritzak Hitzeman Programa aurkeztu zuen 2014ko irailean; alegia, presoak birgizarteratzeko legezko prozesuak laguntzeko ekimena. Liburu honetan jasota dago, 2. dokumentu gisa.

Bi hilabete geroago, urte bereko azaroan, eta Hitzeman Programaren osagarri gisa, Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiak Zuzen Bidean proposamena aurkeztu zuen –liburu honen 3. dokumentua–;

alegia, «ETA desagertu ostean, zuzenbide penalean eta espetxe-zuzenbidean normaltasun egoera birmoldatzeko hogeit hamar proposamen, orobat bizikidetzaren normalizazio sozial eta politikoa laguntzeko». Bi dokumentu horiek aurkeztu eta gero, edukiari buruzko eztabaida bat hasi zen, bai eta kontraste praktikoa ere.

Testuinguru horretan, hiru euskal unibertsitateetako irakasleen talde batek berriazko ekarpen bat egin zioten eztabaidari; liburu honen 4. dokumentuan jasota dago: «Gizarteratzea eta ETako presoak: horien egungo egoerari buruzko azterketa juridikoa eta etorkizuneko orientazioak». Euskal Herriko Unibertsitateko, Deustuko Unibertsitateko eta Mondragon Unibertsitateko errektoreek hitzarmen bat sinatu zuten 2014an Lehendakariarekin, eta, horren arabera, hiru unibertsitate-erakundeek Bake eta Bizikidetzaren Planaren garapenera ekarpen partekatua bat egingo diote urtero. 2014an egindako ekarpenak gizarteratzearen gaia izan zuten hizpide.

Gainera, Hitzeman eta Zuzen Bidean dokumentuak aurkeztearekin batera, pilotaje-lana hasi zen bi eremutan 2015eko martxoan. Alde batetik, juristek eta adituek osatutako talde bat lanean aritu da, presoekin eta preso ohiekin harremanetan, gizarteratze-eredu eta -protokolo propio bat sortzeko. Bestetik, Eusko Jaurlaritzaren barruan, sailarteko mahai batek birgizarteratze-prozesuetan laguntzeko modua aztertu du, kasu praktikoa oinarri hartuta.

Esperientzia pilotuaren ibilbide horren ondorioz, hiru lan egin dira. Lehenik eta behin, presoek aukera ditzaketan legezko espetxe-onurei buruzko informazio-gida bat. Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiak preso guztiei bidali zien gida hori 2016ko apirilean. Liburu honetan jasota dago, 5. dokumentu gisa.

Azkenik, «Gizarteratzea eta justizia leheneratzailea Eusko Jaurlaritzaren bizikidetzaren politiketan» izeneko 6. dokumentuak Legegintzaldi osoan egindako esperientzien, ibilbidearen, dokumentuen eta ekimenen laburpena jasotzen du. Lan hori abiapuntu da gizarteratze-politikak sustatzeko arau bat egiteko, hurrengo Legegintzaldiari begira.

Ez dira liburu honetan jaso, baina aipamen berezia merezi dute espetxe-politikaren gaiarekin harreman zuzena duten beste bi euskarrik. Batetik, «El valor de la autocrítica» film dokumentala, autokritikaren eta gizarteratze-esperientzien arteko harremana jorratzen duena. Esperientzia horien artean daude, esaterako, Langraiz bidea eta Italian eta Ipar Irlandan egindako beste batzuk. 2015eko urrian aurkeztu zen filma, autokritikaren balioei buruzko Zuzendu Jardunaldien eta Zinexit zikloaren esparruan (<http://goo.gl/CXJpiw>).

Aipatutako dokumentala osatzeko, Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiak Langraiz bidearen esperientziari buruzko liburu bat argitaratzea sustatu zuen. 2016ko maiatzean aurkeztu zen liburua, eta «Langraiz bisean bis. ETAREN disidentziarekin aurrez aurre» du izena (Unzueta, Humberto. Erein, Donostia, 2016).

Laburbilduz, 2012-2016 Legegintzaldian, geldituta egon da espetxe-politikaren gaia. Lau urte hauetan, 2016-2010 Legegintzaldira begira lan egin du Eusko Jaurlaritzak, datozen lau urteetan espetxe- eta gizarteratze-politika berri bati heldu ahal izan diezaiozun.

1. dokumentua

Abiapuntua

Abiapuntua

2013ko maiatza

Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia

PRESIDENCIA
Secretaría General
para la Paz y la Convivencia

Eusko Jaurlaritzaren jardun-printzipioak espetxe-politikaren arloan

I. Espetxe-politikaren eginkizuna eta helburuak egungo testuinguruan

50 urteren ostean, ETaren indarkeriaren bukaerak bakerako aukera historiko baten aurrean kokatzen gaitu. Espetxe-politikak eragin zuzena du bizikidetzaren normalizatzeko helburu demokratikoan. Beharrezkoa da, beraz, espetxe-politikaren ezarpena testuinguru berri horretara moldatzea, eginkizun eta helburu demokratikoei erantzuteko.

- **Eginkizuna.** Espetxe-politika bizikidetzarako politika globalaren ekarpen eta zati izatea lortzea.
- **Helburuak.** Askatasunaz gabetzeko zigorraren helburu gizarteratzailea sustatzea (Espainiako Konstituzioaren 25. artikulua), iraganaren berrikuspen kritikoa egitea eta eragindako kaltea onartzea.

II. Bideragarria izateko hiru baldintza

Espetxe-politika gai delikatu eta sentikorra dela onartu behar da. Konplexua da haren tratamendua. Horregatik, behar-beharrezkoa da errealitatean kokatzea. Ikuspuntu horretatik, politika hori bideragarria izan dadin, hiru baldintza hartu behar dira kontuan:

- **Lege-esparrua.** Egungo legeriak eskaintzen dituen aukeren esparruan egokituko beharko da espetxe-politika egungo testuingurura.
- **Adostasuna.** Aurrerapen-prozesuan eta adostasun zabaletan oinarrituz berbideratu beharko da.
- **Erantzukizuna.** Ikuspegi berri horrek presoen euren konpromisoa jaso beharko du, dagozkien urratsak eman ditzaten.

III. Hiru printzipio

- **Errealitate sozialera egokitzeko printzipioa.** Kode Zibilaren 3. artikulua xedatzen duenez, arau juridikoak «aplikatu behar diren garaiko gizarte-errealitateari lotuta» interpretatuko dira.
- **Normaltasunaren eta ezohikotasun ezaren printzipioa.** Zigorraren eta espetxeen arloan normaltasun-ereduak aplikatzea komenigarria da beti; are gehiago normalizazio- eta bake-testuinguruetan.
- **Gizarte-normalizazioaren eta eskuzabaltasunaren printzipioa.** Hainbat hamarkadaren ostean, bakearen lorpena utzi digu historiak. Balio horren sakontasunak normalizazio eta eskuzabaltasun demokratikoaren aldeko ahalegina eskatzen digu guztioi, aldi bat itxi eta beste bat finka dezagun.

IV. Muga bat

·**Biktimen duintasunarekiko begirunea.** Ezin dugu etorkizuna eraiki iraganean ezer gertatu izan ez balitz bezala. Espetxe-politika egokitzearekin batera, argitu egin behar da zein erantzukizun egon den giza eskubideak urratu diren bakoitzean, eta merezi duen konponbidea eman behar zaio.

V. Bi ekintza-eremu

Eusko Jaurlaritzak bi eremutan jardungo du arlo honi dagokionez. Alde batetik, zuzenean bere eskumen-esparruan ez dagoenari heltzeko proposamen-ekimenetan; eta, bestetik, bere eskumen-esparruan garatu ditzaken ekimen propioetan:

·**Proposamenaren esparruan,** eta akordioak lortzeko helburuarekin, Eusko Jaurlaritzak honako aldarrikapen hauek planteatzen ditu:

-Espetxe-eskumena Eusko Jaurlaritzari transferitzea, Gernikako Estatutuaren 10.14 artikuluan ezartzen dena betez.

-Presoak beren bizilekuetatik gertu dauden espetxeetara hurbiltzeko prozesua gauzatzea, hala aurreikusten duelako espetxe-legeriak (Espetxeei buruzko Lege Organiko Orokorren 12.1 artikulua)

-Normaltasunez eta tratu-berdintasunez aplikatzea presoek zuzenean dagozkien espetxe-onurak (Espetxeen Erregelamenduaren 4.2 artikulua), ezarrita dauden baldintzak betetzen dituztenean.

-Bizikidetzat Tailerrei eta Berrezarpen Topaketei eta beste prozesu batzuei jarraitutasuna ematea, Biktimei buruzko Europako Zuzentarau berriak horren ildotik dioenari jarraikiz.

-Gaixo dauden presoentzat konponbide humanitarioak ezartzea, Espetxeen Erregelamenduaren 104.4 artikulua aplikatuz.

-Espetxeen Erregelamenduaren 100.2 artikuluan oinarrituta, zentzuzko neurriak aplikatzea lehen legez kanpokoak ziren eta orain legezkoak diren jarduera politikoekin lotutako kondenak dituzten presoek.

·**Ekimen propioaren esparruan,** Eusko Jaurlaritzak honako ekimen hauek gauzatzen saiatuko da:

--Proposamen eta ekimen zehatzak aurkeztuko ditu, espetxe-politikan Espainiako Gobernuarekin batera akordioak eta konponbideak bilatzeko nahiari erantzunez.

-Presoak gizarteratzeko prozesuak sustatzera bideratutako programa bat prestatuko du, espetxe-legeriak eta Gernikako Estatutuak gizarteratzearen arloan eskaintzen dituzten aukerak aztertu eta bultzatzeko.

-Aktiboki lan egingo du Eusko Legebiltzararekin, legebiltzar-taldeekin eta, bereziki, Bake eta Bizikidetzari buruzko Batzorde Txostengilearekin, arlo honetan adostasun soziopolitiko zabalak lortzeko asmoz.

VI. Estrategia bakar bat: konpromisoa eta adostasuna

Ikuspuntu guztietatik, usteagatik eta beharragatik, bizikidetzarako hain delikatua den gai honetan, ezinbestekoa da gure errealitate soziopolitikoaren aniztasunarekiko zeharkako akordioan oinarrituta jardutea. Honako hau da Eusko Jaurlaritzaren estrategia: adostasun ahalik eta zabalena bilatzearen aldeko konpromisoa.

VII. Eusko Jaurlaritzaren proiektu nagusia espetxe-politikaren arloan

Espetxe-politikaren eta gizarteratzearen alorrean, Eusko Jaurlaritzak Hitzeman Programa sustatuko du. Presoak gizarteratzeko prozesua ahalbidetzera bideratuta dago programa hori. Programan parte hartzeko, bakea eta bizikidetzaren behin betiko sendotzearen aldeko konpromisoari atxiki beharko zaio preso bakoitza. Presoak izena eman ostean, Eusko Jaurlaritzak abian jarriko du programa, eta, egoeraren araber, hainbat ibilbideren artean hautatzeko aukera ematen dio programak.

Ibilbide guztiek oinarri bera dute ardatz: konpromisoa eta erantzukizuna. Alde batetik, gizartearen konpromisoa dago, gizarte-normalizazioaren erantzukizuna bere gain hartzen duela. Beste alde batetik, presoaren konpromisoa dago, iraganeko, orainaldiko eta etorkizuneko erantzukizuna beren gain hartzen dutela. Oinarri horiek programaren izenean bertan laburbiltzen dira: «Hitzeman». Hitzematea erantzukizuna eta konpromisoa hartzea da. Programaren helburuak honako hauek dira:

- Gizarteratzearen arloan, gizarteratzearen inguruko euskal programa bat diseinatzea eta sustatzea, eta, era berean, programa hori ezartzeko adostasun parlamentarioa, erakundeartekoa eta soziopolitikoaren lortzea.
- Lege-esparruaren barruan, bakearen eta bizikidetzaren aldeko hainbat ibilbide definitzea, eta terrorismo-delituengatik kondenatutako presoek ibilbide horiek beren gain hartzeak gizarteratze-prozesuen aldeko txostenak ahalbidetzea edo, hala dagokionean, arintzea.
- Nazioarteko esperientzia kontuan hartuta, espetxe-politika gizartean bakea eta normalizazioa finkatzeko faktore izan dadin laguntzea.

Programa horren sustatzailea Eusko Jaurlaritzak da. Nolanahi ere, programak arrakasta izan dezan, badira erabakigarriak diren bi alderdi: batetik, ekimen horrek erakundearen eta eraginpekoen artean adostasuna lortu ahal izatea, eta, bestetik, erakunde laguntzaileen sarea sortzea. Erakunde laguntzaile horiek funtsezkoak izango dira. Alde horretatik, nabarmentzekoa da bakearen, giza eskubideen eta biktimizekiko elkartzaren alde lanean aritu diren gizarte-erakundearen parte-hartzeak duen garrantzia. Era berean, programak Europako eta nazioarteko erakundearen esanbidezko laguntza bilatuko du.

2013ko maiatza

2. dokumentua

Hitzeman Programa

HITZEMAN, “LEGEZKO BIDEA”

Presoak birgizarteratzeko
legezko prozesuak
laguntzeko programa

2014ko iraila

Bake eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia

PRESIDENCIA
Secretaría General
para la Paz y la Convivencia

Sarrera

2013ko azaroaren 26an, Eusko Jaurlaritzak “2013-2016 Bake eta Bizikidetzaren Plana. Gizartearen elkartzea helburu” onartu zuen. 18 ekimenen artean eta espetze-politikaren eta gizarteratzearen arloan, Hitzeman Programa garatzea aurreikusten du. Horri jarraiki, Eusko Jaurlaritza prest dago presoak gizarteratzeko legezko prozesuak erraztera bideratutako programa bat bultzatzeko.

Hitzeman Programak Espainiako Konstituzioak jasotzen duen gizarteratze-printzipioaren espiritua eta edukia ditu ardatz. 25.2. artikulua arabera, askatasunaren galerarako zigorrak presoek berreziketara eta birgizarteratzera jo behar dute. Konstituzioaren azalpen horrek, bada, balio eta garrantzi berezi eta nabarmena hartzen du ETaren terrorismoa behin betiko etetearen testuinguruan, egoera horrek mota horretako delituak berriro egitearen mehatxa desagertzea baitakar.

Ondorioz, egokiak dira gizarteratzeko politikak hedatzeko baldintza soziopolitikoak. Gainera, horri gehitu behar zaio legezko, adostutako eta birgizarteratzera bideratutako espetze-politika bat izateak bizikidetzaren gizarte-normalizazioan izan dezakeen eragin erabat positiboa.

Bestalde, Gernikako Estatutuak Euskal Autonomia Erkidegoari esleitzen dizkion konpetentzia eskusiboaren artean, espetxeen konpetentzia dago. 10.14. artikulua arabera, erkidego honi dagokio “Adinera heldugabeen babes eta tutoregorako, gartzelatzeko eta gizartearen berriintegrazteko erakunde eta etxeen antolaketa, erregimena eta funtzionamendua, gai zibil, gartzigu eta gartzelazkoez legegintza orokorrak dioenaren arauera”. Nolanahi ere, euskal erakundeek behin eta berriro eskatu badute ere, konpetentzia hori ez da oraindik transferitu.

Hitzeman ekimena egungo konstituzio-, arau- eta konpetentzia-esparruaren mugen eta aukeren arabera kokatzen da. Legediak gure gizarteak bizi duen egoera berri honekin bat datorren espetze-politika bat sustatzeko zer eskaintzen duen arakatzeko erabakitasun irmoa du Eusko Jaurlaritzak. Erantzukizunez eta lidergo sustatzen du ekimen hau, bake eta bizikidetzaren arloan euskal herritarrekin konprometituta baitago.

Gai honi lotuta Eusko Jaurlaritzak izango duen egitekoa 2013-2016 Bake eta Bizikidetzaren Planean jasota dago, eta bi arlotan hedatuko da. Batetik, egun bere konpetentzia-esparrutik at dagoen horri heltzeko proposamen-ekimenak; eta, bestetik, bere konpetentzia-esparrutik gertu ditzakeen ekimen propioak.

-Proposamenaren esparruan eta akordio berriak lortzeko helburuarekin, Eusko Jaurlaritzak honako aldarrikapen hauek planteatzen ditu:

- Espetxeen konpetentzia Eusko Jaurlaritzari transferitzea, Gernikako Estatutuak zehazten duena betez (10.14. art.).
- Presoak beren bizilekuetatik gertu dauden espetxeetara hurbiltzeko prozesu bat egituratzea, hala zehazten baitu espetze-legediak (Espetxeei buruzko Lege Organikoaren 12.1. art.).

- Zehaztutako betekizunak betetzen dituzten presoek eskubidez dituzten espetxe-onura arruntak normaltasunez eta tratu-berdintasunez aplikatzea (Espetxeei buruzko Erregelamenduaren 4.2. art.).
- Bizikidetzatailerrei, Berrezarpen Topaketei eta beste prozesu batzuei jarraitutasuna ematea, Biktimei buruzko Europako Zuzentarau berriak horren ildotik dioenari jarraiki.
- Gaixo dauden presoentzako konponbide humanitarioak ezartzea, Espetxeei buruzko Erregelamenduaren 104.4. artikulua aplikatuz.
- Jarduera politikoekin (lehen legez kanpokoak zirenak, baina orain normalizatuta daudenak) lotutako zigorrak dituzten presoen egoerari heltzeko legezko neurriak aplikatzea, Espetxeei buruzko Erregelamenduaren 100.2. artikulua oinarri hartuta.

•Ekimen propioaren esparruan, Eusko Jaurlaritza honako ekimen hauek gauzatzen saiatuko da:

- Proposamen eta ekimen zehatzak aurkeztuko ditu, espetxe-politikan Espainiako Gobernuarekin batera akordioak eta konponbideak bilatzeko nahia baitu.
- Aktiboki lan egingo du Eusko Legebiltzarrekin, Legebiltzarreko taldeekin eta, bereziki, Bake eta Bizikidetzari buruzko Batzorde Txostengilearekin, arlo honetan adostasun soziopolitiko zabalak lortzeko asmoz.
- Presoak gizarteratzeko prozesuak sustatzeko programa bat prestatuko du, espetxelegediak eta Gernikako Estatutuak gizarteratzearen arloan eskaintzen dituzten aukerak aztertu eta bultzatzeko.

Dokumentu hau, bada, azken ekimen hori (Hitzeman Programa) garatzera bideratuta dago. Bi zatitan antolatuta dago: oinarriak eta edukia. Nabarmendu behar da, dena den, elkarrizketari eta akordioari irekitako proposamen bat dela. Hori dela-eta, Hitzeman Programa jendaurrean aurkeztu ondoren, bost hileko aldia izango da edukiari buruzko adostasunak lortzeko.

Aldi horretan, elkarrizketak eta harremanak izango dira norabide guztietan, dokumentua hobetzeko ekarpenak eta iradokizunak jasotzeko, bai eta programari atxikiko zaizkionak bilatzeko ere. Eusko Jaurlaritzak nahi du hau ez izatea soilik gobernu-ekimen bat, baizik eta gizarte-proiektu bat ere izatea, erakunde publikoen eta gizarte zibilaren arteko lankidetzaren emaitza.

Lehen zatia

1. Hitzeman Programaren oinarriak

Hitzeman Programa gizarteratzearen tresna prosozial, legal eta konstituzionalean sakontzeko aukera bat da. Nolanahi ere, gogoratu behar da oso zeregin zail eta konplexua dela, eta oinarri etiko, demokratiko eta legal sendoetatik heldu behar zaiola. Oinarriok hiru ataletan sailkatzen dira: programaren abiapuntu kontzeptuala, printzipioak eta helburuak.

1.1. Hitzeman Programaren abiapuntu kontzeptuala

Hitzeman Eusko Jaurlaritzak bultzatutako programa bat da, eta presoak birgizarteratzeko legezko prozesuak laguntzea du xede. Programa honek abiapuntutzat duen oinarritzko kontzeptua elkarrekikotasuna da. Garapenean, bi ikuspegi gurutzatzen dira: Hitzeman programak presoaz behar duena eta programak hari eskaintzen diona. Elkarrekikotasunaren alderdi bikoitz horrek egituratzen du, bada, Hitzeman Programaren edukia eta zentzua.

·Presoaz behar dena: **gizarte-ekarpeneko legezko ibilbide bat**

-Lege-esparruak gizarteratze-prozesuak garatzeko eskaintzen dituen bideak eta prozedurak jarraitzea.

-Hitzeman Programak jasotzen duen bake eta bizikidetzarako ekarpeneko ibilbideetako bat garatzea.

·Presoari eskaintzen zaiona: **laguntza-programa bat**

-Programak barne hartzen ditu gizarteratze-prozesuei buruzko aholkularitza pertsonala eta legala, eta laneratzeko eta etxebizitza bat eskuratzeko laguntza.

-Ibilbide pertsonala (hori ibiliz gero, birgizarteratze-prozesuari buruzko aldeko txostena egingo da) egin izana ziurtatuko dute euskal erakundeek.

1.2. Hitzeman Programaren printzipioak

Lau printzipiok zuzentzen dute prozesu hau, eta, gainera, segurtasun etiko, demokratiko eta legala ematen diote Hitzeman Programari.

·**Egia eta memoria.** Presoak gizarteratzeko edozer prozesuk bateragarri izan behar du gertatutakoa argitzeko konpromisoarekin eta iraganaren memoria kritikoa eraikitzearekin.

·**Legezketasuna eta bizikidetzua.** Birgizarteratzeko prozesuak esparru konstituzionalak eta espetze-legaltasun arruntak eskaintzen dituzten aukeren barruan bideratuko dira,

espetxe-politika bizikidetza-politiken beste aktibo bat izatea bilatuz.

- **Adostasuna eta progresibotasuna.** Presoak eta iheslariak gizarteratzeko edo birgizarteratzeko legezko prozesuak bultzatzeko edo laguntzeko edozer prozesu elkarrizketan, adostasunean eta progresibotasunean oinarrituko da.
- **Konpromisoa eta eskuzabaltasuna.** Ekimen honek bi balio bateratu behar ditu: konpromisoa eta eskuzabaltasuna. Hitz konprometitua behar du: "Hitzeman". Eta gizarte-eta politika-eskuzabaltasuneko espiritua landu behar du, bizikidetzaren etorkizuna helburu.

1.3. Hitzeman Programaren helburuak

Horiek oinarri hartuta, Hitzeman Programaren helburuak bateratu egiten diren hiru norabidetara bideratzen dira. Balio positiboa sortu nahi dute biktimen errealitatean, gizartean eta presoan bizitzan.

• **Biktimei dagokienez:**

- Konponketa moraleko hitzak eta ekintzak eskaintzea biktimei, pairatu zuten bidegabekeriaren aitortzean oinarrituta.
- Iragana kritikoki berrikusteko eta giza eskubideen urraketa arduraz aitortzeko prozesu soziopolitikoak egiteko bide ematea.

• **Gizarteari dagokionez:**

- Bake eta bizikidetza finkatzen laguntzea, presoek egin dezaketen ekarpenetik.
- Espetxe-politika bizikidetza-politikaren parte izatea lortzea, aplikatu behar den "denboraren gizarte-errealitateari" jarraiki.

• **Presoei dagokienez:**

- Hausnarketa autokritiko, konponketa, gizarteratze eta/edo birgizarteratzeko prozesu etikoak laguntzea eta indartzea.
- Estaldura legal, sozioasistentzial eta materiala ematea, birgizarteratze-prozesuak finkatzeko.

Bigarren zatia

2. Hitzeman Programaren edukia

Puntu honetara arte azaldutako oinarriek eta Eusko Jaurlaritzak dituen aukera, konpetentzia eta baliabideek definitzen dute jarduera-esparrua. Funtsean, Eusko Jaurlaritzak errealitatearekin eta bere konplexutasunarekin hartu nahi duen konpromisoak definitzen du jarduera-esparru hau. Erantzukizun- eta lidergo-konpromiso bat da, bizikidetzaren normalizatzeko bidean aurrera irimo egin nahi duen gizarte batekin hartutakoa.

2.1. Abiapuntua

Presoek pertsonalki eta borondatez egingo dute bat Hitzeman Programarekin, eta, hala nahi izanez gero, hasierako adierazpen bati atxikiko zaizkio. Testu honek bakea eta bizikidetzaren behin betiko finkatzen laguntzeko konpromiso bat barne hartuko du, funtsean. Hori da abiapuntua. Inskripzio horren ondoren, Eusko Jaurlaritzak programa abiaraziko du; programak, bada, bi alderdi ditu: programak behar duena, hots, ibilbide pertsonal bat; eta eskaintzen duena, alegia, erakunde-estaldura.

2.2. Ibilbide pertsonala

Hitzeman Programak bakea eta bizikidetzaren laguntzeko oinarriko lau ibilbide aurreikusiko ditu, eta terrorismo-deltuengatik zigortu dituzten presoek horiek behar bezala hartzeak erraztu edo arindu egingo ditu birgizarteratze-prozesuen aldeko txostenak. Ibilbideak presoak espetxean daudela hasiko dira, jakina. Preso ohiek ere parte hartu ahal izango dute prozesuotan, baldin eta programaren parte izan nahi badute. Ondorengo fase batean, programa hau iheslarien gizarteratzeari aplikatzea aztertuko da.

Ibilbide hauen guztien ardatz komuna beren funtsak eratzen du: konpromisoa eta erantzukidetasuna. Batetik, bizikidetzaren gizarte-normalizazioaren erantzukidetasuna bere gain hartzen duen gizartearen konpromisoa. Eta bestetik, orainaren eta etorkizunaren erantzukidetasuna, iraganaren hausnarketa kritikoa oinarri hartuta, beren gain hartzen duten presoek konpromisoa. Oinarri horiek bere izenean sintetizatzen dira: "Hitzeman". Hitza ematea erantzukizuna eta konpromisoa hartzea da.

Lau ibilbideak

Lau ibilbide hauek lau proiektu izango dira, eta horiek erakunde kolaboratzaileekin sinatutako hitzarmenen arabera garatuko dira:

1. Konpromiso akademikoko ibilbidea, unibertsitate eta bestelako erakunde akademikoekin lankidetzan.
2. Elkartze-konpromisoko ibilbidea, gizarte zibileko erakundeekin lankidetzan.
3. Erakunde-konpromisoko ibilbidea, udal eta bestelako erakundeekin lankidetzan.
4. Konpromiso solidarioko ibilbidea, solidaritate-proiektu zehatzekin lankidetzan.

Ibilbideok bateragarriak izango dira beste jarduera batzuetan (mintegiak, tailerrak, berrezarpen-topaketak eta berariazko prestakuntzak) borondatez parte hartzeko ekintza osagarriekin.

Batzorde Kudeatzailea

Hitzeman Programak Batzorde Kudeatzaile bat izango du. Eusko Jaurlaritzak sortuko du, eta diziplina anitzeko askotariko ibilbide aintzatetsia duten pertsonen talde batek osatuko du. Presoak Hitzeman Programan izena eman ondoren, Batzorde Kudeatzaileak elkarrizketa bat proposatuko du horrekin eta bere familiarekin, bai eta ibilbide, eduki eta bere errealitatera egokitutako lan-programa bat ere, aurretik zehaztutako irizpide-koadro bat oinarri hartuta.

Une horretatik aurrera, ibilbideetako batekin bat egin nahi duen presoak ibilbidea babestuko duen erakundearen laguntza izango du, eta horretako pertsona bat arduratuko da bere jarraipenaz.

Amaierako proiektua eta irizpena

Ibilbide bakoitzaren helmuga horren amaierako proiektua izango da. Jarraitutako ibilbidearen amaiera gisa, ekarpen konstruktibo bat egin beharko diote gizarteari. Prozesuaren amaieran ziurtatu nahi da aurrez definitutako ibilbidea jarraitu duen pertsona gai dela modu konstruktiboan gizarteratzeko, bake eta bizikidetzarekiko konprometituta dagoelako, eta, aldi berean, iraganean, orainean eta etorkizunean giza eskubideen urraketaren kontra dagoelako, eta biktimei eragindako minaren aitorpen autokritikoa egiten duelako.

Aurreikusitako prozesua amaituta, Batzorde Kudeatzaileak ibilbidea nahiz ondorioak aztertuko ditu, eta gizarteratze-prozesuaren aldeko edo kontrako irizpena egingo du. Azkenik, Eusko Jaurlaritzak ziurtapen hori baliozkotuko du, eta eskumena duten erakundeei helarazi.

2.3. Erakunde-estaldura

Hitzeman Programak laguntza praktiko eta materialeko estaldura eskaintzen die horretan parte hartzen duten presoek. Laguntza-programak hiru jarduera-ildo izango ditu: aholkularitza pertsonala, laneratzeko laguntza eta etxebizitza bilatzeko laguntza. Hiru estaldura-ildo horiek garatzeko, hitzarmenak sinatuko dira erakunde kolaboratzaileekin, eta hasiera batean, bi urtekoak izango dira.

1. Aholkularitza pertsonala eta legala, bai eta laguntza psikologikoa ere, birgizarteratzeko horren beharra dutenentzat, erakunde espezializatuekin lankidetzan.
2. Laneratzeko laguntza, birgizarteratzeko horren beharra duten preso ohientzat, Lanbide, enpresa-erakunde eta sindikatuekin lankidetzan.
3. Etxebizitza bilatzeko laguntza, birgizarteratzeko horren beharra duten preso ohientzat, Etxebide eta udalekin lankidetzan.

Laguntza-ildo horietako edozein presoak edo bere familiak eskatuta hedatuko da. Batzorde Kudeatzaileak eskaera bakoitza aztertuko du, eta kasu bakoitzean egokiena den erantzuna proposatuko du.

2.4. Amaierako behaketak

Hitzeman Programaren edukia ez du ohiz kanpoko erantzun bat. Garapen logiko bat da, Konstituzioaren eta legearen hitz eta espiritua, gizarteratze arloko jardunbide egokiak eta nazioarteko gomendioak ardatz dituenak. Hitzeman Programak Langraiz Bidea izenekoaren esperientziaren balio osoa biltzen du, esate baterako, bai eta aurreko esperientzia, lekukotza eta hainbat preso-talde egindako gizarteratze-ahaleginena ere.

Hitzeman Programa bat dator bat-batean, gainera, bestelako presoekin egiten diren gizarteratzeko laguntza-politikekin; horiek, bada, espetxeek eta espetxe-zaintzako epaitegiek onartzen dituzte, bai eta espetxeetako tratamendu-batzordeek eta horiekin lan egiten duten gizarte-erakundeek ere. Idatziz irudikatu ohi dituzte lankidetzak-hitzarmenetan.

Era berean, oso garrantzitsua da nabarmentzea Hitzeman Programa bat datorrela gizarte arloko Europako joerekin, eta biktimei buruzko zuzentarau komunitarioak aplikatzen ditu. Zehazki, gaizkileek biktimekiko dituzten erantzukizunei dagokienez, Hitzeman Programak Europako Parlamentuaren eta Kontseiluaren 2012ko urriaren 25eko 2012/29/EB Zuzentaraua (delituen biktimeen eskubideei, laguntzari eta babesari buruzko gutxieneko arauak ezartzen ditu) garatzen du.

Hitzeman Programak ez du ezer bermatzen, ez da formula magiko bat, eta ez du arazo konplexu eta poliedriko baten konponketaren itxaropen faltsurik sortu nahi. Eusko Jaurlaritzaren helburua bide legal, bideragarri eta errealista bat irekitzea da, sozial eta politikoki, modu partekatua, konstruktibo eta progresiboan bidean aurrera egiteko. Gizarteratzearen helburu konstituzional eta prosoziala lortzeko, eta gizarte elkartzea eta bizikidetzak normalizatzea lortzeko bide bat.

3. dokumentua

Zuzen Bidean Proposamena

Elkarrizketarako dokumentua

Zuzen Bidean

Proposamena

ETA desagertu ostean,
zuzenbide penalean eta
espetxe-zuzenbidean
normaltasun egoera
birmoldatzeko hoge
proposamen,
orobat bizikidetzaren
normalizazio sozial eta
politikoan laguntzeko

2014ko azaroa

Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

PRESIDENCIA
Secretaría General para la Paz
y la Convivencia
Dirección de Víctimas y Derechos Humanos

Aurkezpena

Jurista ugari eta sentikortasun askokoek adierazi dute, zuzenbide penalari eta espetxe-zuzenbideari dagokionez, ETaren terrorismoaren aurkako borroka azken urteetan ezohikoa zen interpretazio-jarduera baterantz desplazatu zela eta zenbait lege-aldaketa egin zirela. Eusko Jaurlaritza iritzi berekoa da.

Prozesu hori, pixkanaka gertatu zen arren, 2003an onartutako zenbait lege organikoren onarpenarekin iritsi zen gorengo mailara. Aldaketa horiek muga lausoak proposatu zituzten terroristatzat tipifikatu beharreko jokabideetan. Horiek prozeduraren garantiak murrizten zituzten, zigorrak biziarteko kartzelatik gertu gertzen diren maximoetaraino luzatzen zituzten edota, praktikan, berriro gizarteratzeko aukera konstituzionala blokeatzen zuten.

Orain, behin ETaren terrorismoaren mehatxua desagertuta dagoenez, beharrezkoa da normaltasuna berrezartzea zuzenbide penalean eta espetxe-zuzenbidean. Egokiak liratekeen beste gai batzuk alde batera utzita, berrerortze-arriskurik ez egotea nahikoa argudio da, aldaketa eta jardunbide zalantzarriak berri-kusteko, nolana ere, erabat desberdina zen errealitate batean justifikatu eta eraiki zirelako.

Eusko Jaurlaritzaren iritziz, zuzenbide penala eta espetxe-zuzenbidea normalizatzea lehentasunezkoa da, bi arrazoi direla eta, printzipio demokratiko batengatik eta helburu demokratiko batengatik:

- Zuzenbide penalean eta espetxe-zuzendaritzan zuzenbide eta askatasun sistemako oinarrizko estandarrik osatzen dituzten berme eta minimoetara itzuli behar gara, hori oinarrizko printzipio demokratiko bat baita, alegia, demokraziaren irmotasun eta sendotasunaren oinarri den konpromiso irmo bat.
- Arlo penaleko eta espetxe-arloko normaltasuna adostasun sozial bat da eta, halakorik ez egotea, distortsio-faktorea da. Espetxe arloan eta arlo penalean normaltasuna berreskuratzea helburu demokratiko bat da, erabakigarria baita gure gizarteko bizikidetzaren normalizatzeke.

Dokumentu honen ekarpena arlo penal eta espetxe-arloan normaltasun egoerara itzultzen laguntzea da, orobat bizikidetzaren sozial eta politikoaren normalizazioan laguntzea. Bi bloketan aurkeztu diren 20 proposamen zehatz ditu: legea aldatzea eskatzen ez duten espetxe-politikako hamar aldaketa-iradokizun; eta arlo penala eta espetxe-arloa legez aldatzeko hamar iradokizun. Honen edukiak Eusko Jaurlaritzak pasa den urriaren 1ean aurkeztu zuen Hitzeman Programa, berriro gizarteratzeko prozesuak sustatzeko helburua duena, osatzen du.

Zuzen Bidean proposamena deritzo, funtsean, bidezidorralde alde batera uztea eta zuzenbidearen bidea berriro hartzea iradokitzen baitu. Proposamen-izaera du, eta ez da dokumentu itxia, eztabaida sustatzeko tresna izateko asmoa baitu. Eusko Jaurlaritzak Espainiako Gobernuarekin gai honi buruzko elkarriketa bat ireki mahi du, eragile juridikoekin, parlamentu-taldeekin eta gizarte-eragileekin. Elkarriketa horretan, dokumentu hau izango da abiapuntua eta erreferentzia.

1. Hamar-aldaketa proposamen, legea aldatu gabe, espetxe-politikan bizikidetzaren normalizazio politiko eta sozialean laguntzen dutenak

1.1. Transferentzia

Espetxeen eskumena Eusko Jaurlaritzari transferitzea, Gernikako Estatutuaren 10.14 eta 12.1. artikuluetan ezartzen dena betez.

1.2. Hurbiltzea

Presoak beren bizilekuetatik gertu dauden espetxeetara hurbiltzeko prozesua gauzatzea, hala aurreikusten duelako espetxe-legediak, Espetxeen Lege Organiko Orokorren 12.1. artikuluan. Ez dago Euskal Autonomia Erkidegoko eta Nafarroako Foru Erkidegoko (edo horietatik gertu dauden) kartzelara eramateko legezko oztoporik. Presoen familiekiko gizatasun-neurria litzateke eta, zalantzarik gabe, bizikidetzaren normalizatzaren lagunduko luke.

1.3. Preso gaixoak

Konponbide humanitarioak ezartzea gaixorik dauden presoentzako, eta kasu larrietan espetxetik ateratzea, Espetxeen Arautegiko 104.4. artikulua aplikatuz.

1.4. Seme-alabak dituzten presoak

Seme-alaba komunak dituzten presoak espetxe berean taldekatzea. Ez dago hori eragozten duen legerik eta gizatasunezko oinarrizko alderdi bat da.

1.5. 70 urte baino gehiago dituzten presoak

Arrazoi humanitarioengatik eta legediengatik, 70 urte baino gehiago dituzten presoek baldintzapeko askatasuna ematea, Espetxeen Arautegiko 196. artikuluekin bat.

1.6. Ohiko eskubideak

Normaltasun eta berdintasunez aplikatzea zuzenbidez aurreikusitako baldintzak betetzen dituzten presoek, Espetxeen Arautegiko 4.1 eta 4.2 artikuluetan ezartzen den moduan.

1.7. Ilegalizazioengatiko presoak

Espetxeen Arautegiko 100.2. artikuluan oinarrituta, lehen legez kanpokoak ziren eta orain normalizatu dauden jarduera politikoei erlazionatutako zigorrak dituzten pertsonen egoera jorrazteko legezko neurriak aplikatzea.

1.8. Langraitz bidea

Erantzun instituzional eta ofiziala ematea Langraitz bidea deritzen presoek onartutako konpromisoari, modu argian eta zalantzarik gabe ziurtatu baitute beren posizio autokritikoa eta biktimei eragindako kalte bidegabea onartu baitute.

1.9. Justizia konpontzailea

Bizikidetzaren lantegiak eta Leheneratze topaketak instituzionalizatzea, Biktimei buruzko 2012/29 Zuzendarauak ildo horretan adierazten duenarekin bat.

1.10. Hitzeman

Hitzeman Programak adierazten dituen gizarteratze-politikak eta antzekoak adostea, banatzea eta sustatzea eta ekimen horiek garatzea, tartean dauden instituzio desberdinen lankidetzaren-erlazioen bitartez.

2. Legea aldatzeko hamar proposamen, zuzenbide penalarren eta espetxe zuzenbidearen arloan normaltasuna berreskuratzen laguntzen dutenak

2.1. Prozesuaren bermeak

•Prozedura Kriminalaren Legea

I. Atxilotze inkomunikatuaren figura desagertzea proposatzen dugu, Prozedura Kriminalaren Legearen 509, 520 bis eta 527 artikulua aldatuz, horietan ezartzen eta gaitzen bada aukera hori. Nazio Batuen Kontari Bereziak, azken txostenean Espainiari eskatu zion atxiloteta-erregimen ezohiko hori desagerraraz zezan, atxilotutako pertsonen giza eskubideei loturiko nazioarteko hitzarmenek debekatu egiten baitute.

II. Giza Eskubideen Kontari Bereziarekin bat, terrorismo-delituak salatzen zaizkien preso prebentiboan aldi baterako espetxearen iraupena murriztea proposatzen dugu. Horretarako, Prozedura Kriminalaren Legearen 504. artikulua aldatu behar da, kautelazko neurrien erregimen orokorraren eraginpean jartzeko. Atxilotu horiek gainerako inputatuekiko desberdin tratatzea eta horiei sistematikoki erregimen itxi bat inposatzeak arriskuan jartzen dute inozentzia presuntzioaren eskubidea bermatzea (24. artikulua).

III. Komunikazioen sekretutasunari loturiko bermeak berrezartzea proposatzen dugu (eta etxearen bortxaezintasuna), Prozedura Kriminalaren Legearen 579. artikulua aldatuz. Izan ere, gaur egungo idazpenak ez ditu betetzen injerentziaren lege-aurreikuspenari loturiko betekizunak, Giza Eskubideen Europako Zuzentarauaren 8. artikulua urratuz (Giza Eskubideen Epaitegiaren Sententzia, 2003ko otsailaren 18a). Urritasun horiek neurriaren egikaritzaren iraupenean eragiten dute, baita atzemandako elkarrizketen transkripzio-prozedura ezartzeko baldintzetan eta epaileak eta defentsak kontrolatzeko egindako grabazioak ukigabe eta osorik kontserbatzeko oharretan ere. Espainiako legedian ez dago horri loturiko xedapenik eta Konstituzio Auzitegiak hala gogorarazi du azken sententzian.

•Nazioarteko organismoek torturaren aurrean egindako eskakizunen aplikazio-neurri legalak

IV. Errekonozimendu ofiziala duten nazioarteko instituzioak giza eskubideen nazioarteko zuzenbidea babesteko behin eta berriz torturari loturik egin dituzten eskakizun, deialdi eta adierazpenei egokitutako tresna legalekin erantzutea proposatzen dugu. Salaketa horiek hiru arrazoitan oinarritzen dira: ez ikertzea, ez prebenitzea eta ez konpontzea. Ondorioz, inplementatu beharreko neurri legalek hiru urritasun horiei erantzun behar diete:

- Ikertzea. Tortura-salaketak bermeekin ikertu behar dira. Legeek, ildo horretan, tortura ikertzeko dauden mekanismoen rola indartu behar du eta, modu osagarrian, poliziaren aurkako salaketak ikertzeko Batzorde Independenteen figura sortu behar da.
- Aurrea hartzea. Nazioarteko instituzioek definitzen dituzten torturari aurrea hartzeko neurriek derri-gorrezko izan behar dute: inkomunikazio-erregimena desagerrarazi, familiari jakinarazi, kustodia-eremuak grabatu, epaitegi-medikuen presentzia protokolizatu, konfiantzako mediku baten presentzia baimendu...
- Konpontzea Administrazio publikoek torturaren biktimak errekonozitu eta ordaindu behar ditu, giza eskubideen urraketen biktima guztiei dagozkien egiazkotasun, justizia eta konponketa eskubideekin bat.

2.2. Zigorak betetzea

•7/2003 Lege Organikoa, ekainaren 30ekoa, zigorak osorik eta modu efektiboan betetzeko neurriei buruzkoa

V. Berrito gizarteratzea sustatzeko neurri espezifikoak hartzea proposatzen dugu, gizarteratzearen kontsarkrazio konstituzionalarekin bat, terrorismo-delituaren kasuetan, berriro erortzeko arriskua eta mehatxua desagertu direnean. Horretarako, 7/2003 Lege Organikoa indargabetu edo aldatu behar da, 1. artikuluan (lehen, bigarren, hirugarren, laugarren eta bosgarren puntuetan) Kode Penalarekin bat kasu hori jasotzeko eta, 3. artikuluan, Espetxei buruzko Lege Organiko Orokorrearekin bat. Egun idatzita dagoen moduan, eta terrorismo-delituatarako berariaz, 7/2003 Lege Organikoa ez du bermatzen gizarteratze-prozesuak praktikan gauzatuko direnik, nahiz eta presoak konponketako eta autokritikako beharrezko baldintzak bete.

Beste alde batetik, eta beste herrialde batzuetan betetako zigorak metatzeko aukera dela eta, proposatu nahi dugu Europar Batasunaren eremuko elkarren ebazpen judizialak onartzeko, Europako Batzordearen 2008/675/JAI Esparru Erabakiari buruz Auzitegi Gorenak 186/14ko epaian emandako interpretazioa erabiltzea.

2.3. Exekuzio penala

•Espetxeen Lege Organiko Orokorra

VI. Aurreko puntuarekin bat, Kode Penalaren esparruan, terrorismo-delituaren gizarteratzea sustatzeko neurri espezifikoak onartzea proposatzen dugu, Espetxeen Lege Organiko Orokorrean behar bezala jasota gertatzeko moduan. Horretarako, Espetxeen Lege Organiko Orokorren 72. artikulua aldatu behar da, gizarteratzearen printzipio konstituzionala bideragarria izateko moduan, berriro erortzeko arriskua modu frogagarrian desagertu denean.

•5/2003 Lege Organikoa, Botere Judizialaren Lege Organikoa, Espetxeen Lege Organiko Orokorra eta Mugape eta Planta Judizialaren Legea aldatzen dituen

VII. ETAREN terrorismo-delituaren berriro erortzeko arriskua desagertu den honetan, delitu horientatik prozesatutako presoen espetxe-zaintzako epaileen eskumena lekuz aldatzea proposatzen dugu, Espetxe Zaintzako Epaitegi Zentraletik, preso dagoen espetxe bakoitzaren lurralde-esparruko Espetxe Zaintzako Epaitegietara. Horretarako, 5/2003 Lege Organikoan ezarritako xedapenak indargabetu edo aldatu behar dira, espetxe-zaintzaren kudeaketa hasierako egoera naturalera leheneratzeko.

2.4. Zuzenbide substantiboa

•Kode penala

VIII. Zigorren proportzionaltasuna dela eta, Zigor Kodearen 576. artikulua aldatzea proposatu nahi dugu, artikulua hori Konstituzio Epaitegiak uztailaren 20ko 136/99 epaian ezarritakoari egokitzeko eta "jokabide baliokideak" ezabatzeko, giza eskubideetarako Nazio Batuen errelatoreak gomendatzen duen moduan.

IX. Talde armatuko kidezarik gabeko terrorismo-delituaren desagerraraztea proposatzen dugu, Kode Penalaren 577. artikulua desagerraraziz, orobat delitu arrunten esparruan talde baten barruan geratzen ez diren indarkeria-jarduerak kokatzea.

X. Gorespen eta apologia delituak desagerraraztea proposatzen dugu, Kode Penalaren 578. artikulua desagerrarazi edo aldatu bidez. Izan ere, interpretazio-mugak hain zehaztugabeak izateak ahuldu egiten ditu adierazpen-askatasunerako oinarritzko eskubiderako beharrezkoak diren babes-bermeak. Biktimen duintasuna eta horien ohorearen aurkako erasoaren zigorra erabat babestea proposatzen dugu, hori arautegi administratibo eta zibilen esparruan kokatuz, arlo penalaz kanpoko babesaren bidez.

4. dokumentua

Gizarteratzea eta ETako presoak:
horien egungo egoerari
buruzko azterketa juridikoa
eta etorkizuneko orientazioak

Gizarteratzea eta ETAko presoak: horien egungo egoerari buruzko azterketa juridikoa eta etorkizuneko orientazioak

Proiektuaren koordinatzaileak

Joxerramon Bengoetxea irakaslea
Jon Mirena Landa irakaslea

Txostenaren egileak

Jon Mirena Landa irakaslea (koord.)
Juan Echano irakaslea
Xabier Etxebarria irakaslea
Enara Garro irakaslea

Kanpoko aholkulariak

Frieder Dünkel irakaslea
Johannes Feest irakaslea
Amane Gogorza irakaslea
José Manuel Gómez Benitez irakaslea
Heike Jung irakaslea
Tapio Lappi-Seppälä irakaslea
Elena Larrauri irakaslea
Liora Lazarus irakaslea
Sharon Shalev irakaslea

UPV-EHU

Deustuko Unibertsitatea
Mondragón Unibertsitatea

2014ko abendua

Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiaren
enkarguz egina

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia

PRESIDENCIA
Secretaría General
para la Paz y la Convivencia

Aurkibidea

1. Hitzaurrea: dekalogoia eta lanketa-prozesua.

2. Giza eskubideen araberrako espetxe-politikarako dekalogoia, terrorismo-delituak dituzten ETAko presoeri dagokienez.

A blokea. Aurretiazko kasuak.

- 2.1. Birgizarteratze indibidualizatuaren printzipioa, terrorismoa eta diskriminazioa.
- 2.2. Zigorren helburuak eta zigorren gauzatzea epaia ezartzeko eta betearazteko fasean.

B multzoa. Ondorioak.

- 2.3. Urrutiratzea.
- 2.4. Lehen graduan sailkatzea.
- 2.5. Gehieneko eta gutxieneko zigor-betetzea: segurtasun-aldia.
- 2.6. Erakundea uztea, lankidetzan aritzea eta hori egiaztatzea: erakundetik bereiztea.
- 2.7. Erakundea uztea, lankidetzan eta hori ziurtatzea (ii): barkamena, indarkeria arbuiatzea eta erantzukizun zibila.
- 2.8. Frantziako egoera.
- 2.9. Biktimak.

C Blokea. Laburpen gisa: amaierako proposamena.

- 2.10. Erreforma, berrinterpretazioa eta amaierako gogoeta.
-

Eranskinak.

1. Hitzaurrea: dekalogoia eta lanketa-prozesua

1.1. Txosten edo dekalogo hau Euskal Autonomia Erkidegoko Unibertsitateek (Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitateak, Deustuko Unibertsitateak eta Mondragón Unibertsitateak) eta Eusko Jaurlaritzako Bakegintza eta Bizikidetzak (2013-2016 aldirako Bakerako eta Bizikidetzarako plana) elkarrekin egindako ekimen baten **amaierako dokumentua** da. Erakunde horiek guztiek, lankidetzako hitzarmen baten bidez, ETAko terrorismo-delituengatik preso dauden presoen egoerari buruzko azterlan akademiko, tekniko eta juridikoa egin ahal izan da. Txosten honen helburua da, aipatutako presoekiko egungo espetxe-politikak zein puntutaraino egiten duen bat gai horretako nazioarteko eta eskualdeko (baitik bat, Europako eskualdeetako) estandarrekin aztertzea, baita zein puntutaraino dituen dudazko konstituzionaltasun edo ilegaltasun-elementuak ere. Txostenean, etorkizunerako proposamenak ere badaude.

1.2. Metodologia eta aurrekariak. Amaierako dokumentu hau urtebeteko lanaren ondoren lortu da eta dokumentu hori egiten, espetxe-zuzenbidean, terrorismoan eta giza eskubideetan adituak diren Europako hainbat herrialdeetako hogei bat irakasleek parte hartu dute, UVP/EHUKo Joxerramon Bengoetxea eta Jon Mirena Landa irakasleek koordinatuta. Laneko metodologia eta txostena garatzeko faseak jarraian laburbilduko ditugu.

Lehenik, zuzenbide penaleko eta espetxe-zuzenbideko adituen tokiko talde bat sortu zen (Euskal Herriko Unibertsitateko Jon Mirena Landa –koordinatzailea–, Deustuko Unibertsitateko Juan Etxano irakaslea, Deustuko Unibertsitateko Xabier Etxebarria irakaslea eta Euskal Herriko Unibertsitateko Enara Garro irakaslea) eta talde horrek 2014ko martxoan lehenengo **aurretiazko txosten bat** aurkeztu zuen. Dokumentu horren (txosten honetako 1. eranskina dena) funtzioa da, espetxe-politikaren egungo egoerari eta politika horren aplikazio efektiboari buruzko informazioa egituratzea, laburbiltzea eta eguneratzea, nazioko eta nazioarteko adituei eskaintzeko. Hala, aditu horiek, bigarren fase batean, aurretiazko txosten hori oinarri eta abiapuntu gisa hartuko lukete beraien txostena egiteko.

2014ko irailaren 18an, **nazioarteko mintegi** bat egin zen (*Workshop on the Report concerning penitentiary policy applied to ETA prisoners by Spanish Authorities*, Oñatiko Lege Soziologiako Nazioarteko Erakundearen egoitzan) adituek egindako txostenak eztabaidatzeko. Txosten horietan aurretiazko txostenean planteatutako galderei erantzuteko estilo bat dago. Bereziki, amaierako txosten honetan eranskinak (2, 3 eta 4) diren hiru dokumentu jaso ziren:

- *Comments on the Report on the current state of penitentiary law and its application to crimes of terrorism by ETA* izeneko dokumentu hau nazioarteko aditu hauek egin zuten: Alemaniako Greifswald Unibertsitateko Frieder Düinkel irakaslea, Finlandiako Helsinki Tapio Lappi-Seppälä irakaslea eta Erresuma Batuko Oxford Unibertsitateko Liora Lazarus irakaslea (2. eranskina);
- *Comentarios sobre el Informe Preliminar* izeneko dokumentua Madrilgo Unibertsitate Konplutentseko José Manuel Gómez Benítez irakaslea egin zuen (3. eranskina);
- *Comentarios en relación con la situación penitenciaria de miembros de ETA. Perspectiva comparativa* izeneko dokumentua Frantziako Bordeleko Unibertsitateko Amane Gogorza irakaslea egin zuen (4. eranskina).

Mintegian, hala ere, Bartzelonako Pompeu Fabra Unibertsitateko Elena Larrauri irakasleak aurretiazko txostenari egindako ahozko iruzkinak ere jaso ziren. Irakasle honek, hain zuzen, Oxford Unibertsitateko mintegia prestatzeko saio batean ere parte hartu zuen, Liora Lazarus eta Jon Mirena Landa irakasleekin batera. Era berean, Johannes Feest (Bremen Unibertsitatea), Heike Jung (Saarland Unibertsitatea), Sharon Shalev (Oxford Unibertsitatea), Gema Varona (Euskal Herriko Unibertsitatea) irakasleek eta Nekane San Miguel nahiz Alison Hogg juristek beraien ekarpenak eta iruzkinak egin zituzten mintegi horretan.

Azkenik, baina horrek ez du esan nahi garrantzi gutxiago duenik, Nicola Padfield irakasleak (Erresuma Batuko Cambridge Unibertsitatea) ere ekarpen baliotsuak egin zituen. Irakasle honek Jon Mirena Landa irakaslearekin aurretiazko txostena eztabaidatu zuen eta, ondoren, aurretiazko dokumenturako iruzkinak bidali zituen, 2014ko uztailan Cambridge Unibertsitateko Fitzwilliam Collegen egindako bilera batean. Nottingham Unibertsitatean Dirk Van Zyl Smit irakasleak 2014ko abuztuan antolatutako mintegi batean, Jon Mirena Landa irakasleak hitzaldi batean aurkeztu zuen aurretiazko dokumentua eta modu bizian eztabaidatu zen. Mintegi horretan, parte hartu eta ekarpen nabarmenak egin zituzten irakasle hauek guztiek: Erresuma Batuko Nottingham Unibertsitateko Catherine Appelston irakasleak, Gaztela-Mantxa Unibertsitateko Javier De León Villalba eta Beatriz López Lorca irakasleek eta Erresuma Batuko Nottingham Unibertsitateko Bill Dixon irakasleak.

1.3. Nazioarteko mintegiaren eta mintegiaren eztabaida-prozesu osagarriaren nahiz mintegia prestatzeko prozesu guztiaren xedea zen aditu guztien arteko puntu komunak identifikatzea, oinarrizko alderdi kritikoak islatuko dituen amaierako dokumentu bat lortu ahal izateko. Dekalogo honek, beraz, batez ere, prozesuan parte-hartzaileek egindako ekarpenak zein izan diren adierazten du, eta tokiko, nazioko eta nazioarteko aditu guztien alderdi komunen eta partekatuen laburpen bat da. Dekalogo honen helburua da, herritarren esku dokumentu bat jartzea, giza eskubideen nazioarteko zuzenbideko estandarrekiko egokituagoa dagoen espetxe-politika bat egin ahal izateko baliagarria izan dadin. Dekalogo edo amaierako txosten hau, edonola ere, lehenago egin den eztabaida-prozesu guztiaren eta txostenaren eranskinak diren dokumentuen baitan ulertu eta interpretatu behar da. Eranskin horiek, zalantzarik gabe, txostenaren edukia modu egokiagoan eta zabalagoan azaltzen eta zehazten laguntzen dute.

2. Giza eskubideen araberako espetxe-politikarako dekalogoak, terrorismo-delituak dituzten ETAko presoek dagokienez

Dekalogo honek hiru bloke eta hamar puntu ditu: aurretiazko bi kasu, printzipioak edo galdera orokorrak (A blokea); aurretik ezarritako printzipioetatik eratorritzen diren alderdi berezietan buruzko zazpi puntu zehatz (B blokea), ondorio gisa, eta azken laburpen bat proposamen eragile gisa (C blokea).

A blokea. Aurretiazko kasuak

2.1. BIRGIZARTERATZE INDIVIDUALIZATUAREN PRINTZIPIOA, TERRORISMOA ETADISKRIMINAZIOA

Espanian terrorismo-delituengatik preso dauden ETAko presoek espetxe-politika partikular eta berezia dute (gainerako presoek duten espetxe-politikaz bestelakoa dena), hauek dira espetxe-politika berezi horren ezaugarri nagusiak: komunikazioetan esku hartzea, normalean; penintsulako espetxe guztietan barrera sakabanatze-politika gauzatzea; irteteko baimenak ukatzea, oro har; presoak fitxategi zentralizatu batean sartzeta (FIES); lehen graduan sailkatzea sistematikoki eta baldintza gehigarriak izatea (segurtasun-aldiaren atzerazintasuna –Zigor Kodeko 36.2 art., zigorrek egiazki betetzea– Zigor Kodeko 78. art. –erakundea uztea eta lankidetzan aritzea– ELOO 72.6 art.) hirugarren gradura pasatzeko eta/edo baldintzapeko askatasuna lortzeko eta espetxean zigorra betetzeko gehieneko mugak ezartzea (horiek legearen arabera, terrorismo-delituen kasuan edo erakunde kriminalen baitan egindako delituen kasuan eskatzen dira soilik). Halere, garrantzitsua da kasu bakoitzari aplikatu dakioken erregimen juridikoa ulertzeko hain-

bat kontu iragankor kontuan izatea, 1995. urtetik gaur egun arte erreforma legegile asko egin direlako. Espezifikotasun horietako batzuk ondorengo ekintza hauek guztiak egin dituzten presoeri ere aplikatzen zaizkie: beraiek egindako jarduera terroristarekiko autokritika egin dutenei, biktimei barkamena eskatu dietenei (baita topaketa konponarazle pertsonaletan ere), erantzukizun zibila betetzen ari direnei eta talde terroristaren diziplina utzi dutenei («Nanclares bidea» izenekoan dagoen presoaren taldea).

(Terrorismoko) Delitu-mota kontuan hartzen duen espetxe-erregimen berezi hau aplikatzea, preso bakoitzaren ezaugarri personalak kontuan hartu beharrean eta, batzuetan, espetxe-erregimen horrek terrorismoko delituen hainbat modalitatearen arteko larritasunen alderik ere aintzat ez hartzea, hori politika orokor nahiz kolektibo bat aplikatzea da. Hori dela eta, espetxe-erregimena modu indibidualizatuan gauzatzeko beharra- ren aurka egiten du zuzenean.

Espetxe-betearazpenaren baldintzei dagokienez, giza eskubideen nazioarteko zuzenbidearen alorrean areagotzen ari den adostasunak eta, batik bat, gaiari buruz Giza Eskubideen Europako Auzitegiaren jurisprudentziak (2013ko Vinter kasua eta beste batzuk vs Erresuma Batua), birgizarteratze-printzipioa aplikatzea eskatzen dute eta horren ondorioek modu indibidualizatuan eragitea, preso bakoitzaren egoeraren arabera eta, zehazki, arriskugarritasun kriminalari dagokionez, presoak duen pronostikoaren arabera. Ildo horri jarraiki, 1979ko Espainiako Espetxeen Lege Organiko Orokorrak (ELOO) indibidualizazio-sistema zientifikoa eskaintzen du (72. art.). Espainiako Konstituzioak oinarrizko giza eskubide batzuen etete indibidualizatua gaitzen du (55.2. art.), talde armatuen edo elementu terroristen jarduketari dagokionez, baina ikerketa-fasean soilik. Presoen kolektibo partikular bati erregimen desberdina ezartzen dion eta presoari oinarrizko eskubideak gehiago murrizten dizkion espetxe-politika batek ezingo luke aipatutako konstituzioko gaikuntzako presoaren aurkako interpretazio analogiko batean oinarritu. Baina, Espainiako Konstituzioko 55.2 artikulua araberako espetxe-politika antiterroristaren aldi baterako estaldura aintzat hartuko balitz ere, Konstituzio Auzitegiak berak (25/1981 KAE) eskubideen etete indibiduala konstituzioaren arabera bakarrik egin daitekeela interpretatzen du, jarduera terroristak «legitimazio-krisi» antzeko bat sortzen duela egiaztatzen denean eta jarduera terrorista horrek herritar gehienak beraien oinarrizko eskubideez modu librean eta baketsuan baliatzea arriskuan jartzen duenean. Ez da nahikoa, inola ere, helburu baliagarriak edo polizia-eraginkortasuneko helburuak titulu gaitzaile gisa aipatzea. Hiru urtetik gora su-eten iraunkorren daramatzen talde terrorista batekin eta bertako kideek su-eten iraunkorra betetzearekiko nahiz espetxe-legegintzaren obeditzearekiko egindako konpromiso-deklarazio batekin, badirudi jarduera kriminalak ez duela horrenbesteko gaurkotasunik, Auzitegi Gorenak erabakitako aurretiazko kasu gaitzaileak betetzen direla ziurtzat jotzeko.

Beraz, berariak (sakabanatzea eta lehenengo graduan sailkatzea sistematikoki) edo zuzenbidez (legegintza eta hori ad hoc aplikatzea preso-taldeei egindako delitu-motaren arabera) politika antiterrorista berezi eta salbuespeneko batek, espetxe-erregimenaren gaian, birgizarteratzearen printzipioak izan behar duen esanahia ulertzeari dagokionez, giza eskubideen alorrean areagotzen ari den adostasunaren aurka egiten du; horrez gain, Giza Eskubideen Europako Auzitegiaren eta Espainiako Konstituzioaren aurka egiten du eta, gainera, indibidualizazio zientifikoaren lege-ereduarekiko eta Espainiako Konstituzioko diskriminazio-debekuari buruzko eranskinarekiko (3. art.) kontraesanean dago nabarmenki, azken hori, Espetxeen Lege Organiko Orokorrean ere jasotzen da.

2.2. ZIGORRAREN HELBURUAK ETA ZIGORRAREN GAUZATzea EPAIA EZARTZEKO ETA BETEARAZTEKO FASEAN

Birgizarteratze-printzipioa zigorraren helburuetako bat bezala onartzeaz harago, Europako espetxe-zuzenbidean areagotzen ari den adostasunean, zentzu hertsian, espetxean bete beharreko zigorra ezartzeko orduan kontuan izan behar diren helburuen banaketa bat jarri eta ezarri da, pixkanaka. Epaian ordainaren helburuak, prebentzio orokorreko helburuak eta prebentzio bereziko helburuak jasotzen dira, baina espetxean sartzeko unean, bizitza-erregimena modu legitimoan zehaztuko duen helburu bakarra birgizarteratze-helburua izango da. Birgizarteratze hori preso guztien giza eskubide baina eta Estatu sozialaren betebeharra. Estatu sozial horrek etorkizuneko delituak saihesteko aldera, bere esku dauden ahaleginak egin behar ditu presioaren birgizarteratzea errazteko. Birgizarteratzeak eskaintza ez hertsatzailea izan behar du, birgizarteratze-prozesuak arrakasta badu, presoak etorkizunean bizitza arduratsua eta deliturik gabea izan dezan (Europako Espetxe Araua 102.1 zk. eta ELOO 59.2 art.). Laburbilduz: kondenatuak espetxera bidaltzen dira zigor gisa, eta ez zigortuak izateko.

Helburuen desberdintasun garbi horretatik ondorioak atera daitezke, batez ere, espetxeko tratamendu-gradua bilakaera eta aurrerapena modu legitimoan zehatz dezaketen argudioak eta arrazoiak zein izan daitez-

keen aipatzen ari bagara. Arrazoi horiek, gutxieneko betetze-aldia nahitaezkatzat jotzen den kasuez harago, kontuan izan beharko dute birgizarteratze-printzipioa, baina, betiere, arriskugarritasun kriminal indibidualizatuaren pronostikoaren baitan, ordainari edo prebentzio orokorrari buruzko arrazoiak kontuan hartu beharrean. Bestela esanda, espetxeko bizitza-antolamendua eta bertako jarduerak birgizarteratze-prozesua errazteko eta gauzatzeko moduan diseinatu behar dira, ordainaren eta prebentzio orokorreko arrazoiak besterik ez diren horiek eskubide hori ezinezko bihur ez dezaten edo arrazoi horiek eskubide hori hainbesteraino blokeatu dezaketenen puntura irits ez daitezenean, eskubide hori kimera bat izan ez dadin. Giza Eskubideen Europako Auzitegiko doktrinak, biziarteko zigorren edo zigor horren zigor baliokideen kasuetan, behintzat, birgizarteratze-printzipioak aurretiazko baldintzapeko askatasunaren aldi baterako (baina errealista den) aukeraren eskubide zehatza ekartzeaz gain, aukera hori dagokion berrikuspen judizialaren arabera egiaztatzea edo baztertzea ere badakar. Azken finean, balizko erdi-askatasuna edo baldintzapeko askatasuna gauzatu ahal izateko, dagokion berrikuspen judizialaren prozedura espezifiko baten lege-eskuragarritasuna eduki beharko du eta zor zaizkion prozedura-bermeak izan beharko ditu. Prozesu horretan, birgizarteratzearen pronostiko indibidualizatu egiaztatu beharko litzateke, graduan aurrera egitea oinarri bakarra dela aintzat hartuta. Ez luke balioko, dena den, estandar hori betetzeko exekutiboak barkamena eskatzeko aukera izatea soilik.

B multzoa. Ondorioak

2.3. URRUTIRATZEA

Terrorismo-delituengatik preso dauden ETako presoak beraien bizilekuetatik eta familietatik sistematikoki urruntzeko politika kolektiboa (eta ez indibidualizatu) birgizarteratze-printzipioa urratzea da eta Europako gutxieneko arauen (17.1) aurkakoa da, baita ELOOko 12.1 artikulutik eratoritzen den espirituaren aurkakoa ere. Horrelako politika bat balizko segurtasun-arrazoiaren justifikatzea, badirudi, funtsezko eran ahuldu dela, su-eten iraunkorrari buruzko deklarazioa egin ondoren.

Edonola ere, berariazko politika honekiko legezko estaldura espezifiko bat falta dela kontuan hartuta, Giza Eskubideen Europako Auzitegiaren doktrina (Khodorkovsky eta Lebedev kasuak vs Errusia, 2013) premiazkogatzen jotzen da, arbitrariotasun-askatasuna erakutsi behar den alor honetan, administrazio-jarduketaren, kasuz kasuko, kontrol zorrotzagoa eta indibidualizatuagoa eskatu behar dela aintzat hartuta. Arbitrariotasun-kontrol horrek urruntzeen zergatien kopurua jaitsi behar du. Izan ere, zergati horiek inongo aldatarik gabe, egoera berrikusi gabe, distantzia-gutxitze partzialik eta progresiborik gabe modu iraunkorrean mantentzen dira, birgizarteratze-prozesuak aurrera egiten duen heinean. Urruntzeko neurriaren beharra eta proportzionaltasuna, bizilekuarekiko hurbiltasunaren eta balizko segurtasun-arrazoiaren arteko orekaren baitan aztertu beharko litzateke. Azterketa hori horrelako egitateen bidez egiaztatu beharko litzateke: su-eten iraunkorra modu indibidualean onartu duten erakunde ez-aktibo bateko kide gisa, preso horien kanpoko arriskugarritasun objektiboa jaitsi izana edo, espetxeko legegintza onartzen dutenez, barneko arriskugarritasuna jaitsi izana. Ezin da onartu egoera partikular bakoitza aintzat hartu gabe urruntzeko arrazoi orokor bat ematea edo era orokorrean argudioak ematea, ordainaren edo prebentzio orokorreko arrazoiak besterik ez diren horietan bakarrik oinarrituta. Bestela, urruntze-politika arbitrarioa eta diskriminatzailea izango litzateke.

2.4. LEHEN GRADUAN SAILKATZEA

Urrutiratze-kasuan bezala, ETako presoak lehen graduan sailkatzen dituen politika kolektibo batek (indibidualizatu ez dena) ez du Giza Eskubideen Europako Auzitegiaren doktrinarekin bat egiten. Eskubideak murrizten dituen neurriaren (lehen graduaren) proportzionaltasun-printzipioaren eraginkortasunari kale egiten zaio eta horren eraginkortasuna blokeatu egiten da, neurria orokorra, kolektiboa edo estandarra denean, zeren ezin da aztertu aipatutako espetxeko erregimenak dakarren murrizketa legitimatu dezakeen kasu zehatzeko oreka-puntuaren egokitzapena. Beste behin ere, kasu bakoitzean birgizarteratzeko pronostiko indibidualizatuak (delitu-motaren orde) sailkapen-gradua zehazteko giltza izan beharko luke.

Edonola ere, gainera, berrikuspen efektiboko eta efikazeko mekanismo batek egon beharko luke. Mekanismo horrek graduan aurrera egitea ahalbidetu beharko luke presoaren bilakaeraren arabera. Lehen graduaren berrikuspena ezin daiteke erregimen irekiko sailkapenarekin nahastu: Erregimen irekia eskuratzeko baldintzek eta lehen graduan aurrera egingo den zehazteko baldintzek ezin dute berdina izan. Lehen graduan aurrera egiteko, segurtasuneko egoerak edo pertsonalitate bortitza arrisku txikiagoa duen edo bilakaera mesedegarria den hartuko da kontuan. Horregatiz, etorkizuneko indarkeria baztertzea (borroka armatua uzteko konpromisoa) edo espetxeko legedia onartzea, gainerako presoengandik bereizteko beharra ahuldu daitekeela adierazten duten zantzu argiak dira.

Erakunde terroristaren «barne-diziplinarekiko sumisioagatik» lehen gradua hasieratik eta modu jarraituan (Espetxe Erregelamenduko 102.5 art.) ezin da aplikatu «talde terroristako kide ez diren» (lankidetzatza, apologia, etab.) delitu-kasuetan, zeren kasu horietan, pertsonak ez dira taldeko kide. Bestetik, ETako presoaren aldeko erakundeak ez dira delitu-erakundeak ezta talde armatuak ere eta, horregatik, interpretazio murriztaile eta preso bihurtzearen aldeko interpretazio bat ezartzen da, kasu horietan ez delako egiaztatutzat jotzen ere aipatutako «barne-diziplinarekiko sumisioa». Ezin da onartu «sumisioaren» irizpidea presoaren aurkako interpretazio hedagarri bat ezker abertzalea izeneko espektro guztian, lehen gradua hedatzeko oinarria izatea. Sumisioa, gainera, ezin da izan berehala lehen gradua aplikatzeko irizpide formal soil bat, baizik eta kasu zehatzean egiaztatu behar da segurtasun-arrazoik direla medio, ohiko erregimena aplikatzea ezinezkoa dela.

Erregimen itxia denboran zehar luzatzen den (urtetan) eta 20 orduko edo hortik gorako isolamendua dakarren eta jarduera komunik gabeko edo aurrera egitea ahalbidetzen duten programetan parte hartzeko aukerarik ez duten muturreko kasuetan, egoera tratatu gizagabetzat edo umiliagarritzat jo daiteke Giza Eskubideen Aldeko Europar Konbentzioko 3. artikulua araberatzen. Ez litzateke ustekabekoa izango, lehen graduko gehiegizko luzapenak eta neurrigabekoak espetxeko egonaldiaren egunen zenbaketa bat ekartzea, «egun bateko bi» baldintzaren araberrako zenbaketa, hain zuzen. Zigorren iraupena espetxe-onura konpentsatzaileen bidez laburtuko litzateke, erregimen horretan espetxean egoteak duen intentsitatea kontuan hartuta.

2.5. GEHIENEN ETA GUTXIENEN ZIGOR-BETETZEA: SEGURTASUN-ALDIA

Europako Kontseiluko zuzenbide konparatuan askatasunaz gabetzeko zigor baten aurreikuspena 30 urtera arte (delitu batekin) eta, batez ere, 40 urtera arte (delitu-pilaketa) zehaztea salbuespenekoa da, erabat. Egia da, hala ere, Espainiako Erreinuan ez dela biziarteko zigorra jasotzen, aitzitik, Europako legedi askotan dago. Dena den, Espainiako iraupen luzeko zigorrak modu efektiboan betetzeari buruzko azterketa zehatz bat eginez gero, bertako erregimena biziarteko zigorra betearazten den herrialdeetako bezain gorra edo gorragoa dela ondorioztatu daiteke. Eta baieztapen hori mantentzeko, funtsezkoa da espetxealdiaren iraupenaren gehieneko (inolakako kasutan zigorrak ez luke 30 urtetik gorakoa izan behar, hori baita erreferente nazioarteko zigor-kodean –Erromako estatutuko 77.1. artikulua–) formala aztertu beharrean, espetxealdien gutxieneko iraupena eta erdi-askatasuneko erregimenak eskuratzeko baldintzak aztertzea. Aztertu dezagun, oraingoz, lehenengoa.

Biziarteko zigoren kasuan, Giza Eskubideen Europako Auzitegiak (Vinter kasua eta beste batzuk vs Erresuma Batua, 2013) zigor-betearazpenaren gutxieneko aldia 25 urtetik gorakoa izatea ezarri du, nahiz eta 15 urtetik gorako espetxe-zigor batek asko zailtzen duen –edo ezinezko bihurtzen duen– espetxeko birgizarteratze-prozesuaren antolamendu zentzuduna eta efektiboa gauzatzea.

Horregatik, espetxeko erregimena berrikusten uzten ez duen eta 32 edo 35 urteko «gutxieneko» aldi bat eta aldi efektibo bat (ZK-ko 76/78 art.) bete arte erdi-askatasuneko erregimenak eskuratzeko blokeatzen duen zigor-betearazpeneko sistema zorrotz bat kontraesan dago birgizarteratze-printzipioarekin. Ordainaren eta prebentzioko helburu orokorrak larrigatzea da, eta, horrela, helburu horiek birgizarteratze-prozesua blokeatu eta ezeztatu egiten dute desagerrarazi arte.

Aipatutako muturreko kasuetatik harago (ZK-ko 76/78. art.), gehieneko eta gutxieneko espetxealdiek ordainaren eta prebentzioko orokorreko helburuak bete diren eta birgizarteratze-printzipioa lehenesten den (horri bakarrik protagonismoa ematea barne) igarotze-eremua markatu behar dute. Gutxieneko zigor-betearazpenak edo segurtasun-aldia gehiegi luzatzen badira, birgizarteratze-prozesua blokeatu egiten da eta ezinezko bihurtzen da.

Horregatik, espetxe-erregulazioak (gainerako presoekin izandako ildo berari jarraiki), gutxienez, segurtasun-aldi horiek itzultzeko aukera bat eman beharko luke. Izan ere, une honetan segurtasun-aldi horiek derri-gorrezkoak dira (aukerakoa izan beharrean), hain justu eta bereziki, terrorismoarekin (eta kriminalitate antolatuekin) zerikusia duten presoentzat. Individualizazio zientifikoaren sistemaren funtsak, kasu bakoitzean, birgizarteratzeko pronostikoa aldekoa bada, berrikuspen judizialak segurtasun-aldia ezeztatzeko aukera eman beharko luke. Horrek ZK-ko 36. artikulua eta ZK-ko 76/78 artikulua legegintzako aldaketa bat eskatuko luke (justizia trantsizionala eta ETaren behin betiko desagertze- eta desagite-prozesua gertatzen diren egoera baten barnean, hori presoaren alde atzeratze moduan aplikatzeko aukerarekin) edo, kasu denean, bestela, presoaren aldeko malgutasun-printzipioaren interpretazio hedagarri bat (EPko 100.2 art.) eskatuko luke. Edonola ere, iraupen luzeko askatasunaz gabetzeko zigoren kasuetan, zigorra betetze-ko gutxieneko aldiek ez lukete 15 urtetik gora iraun behar, ordainaren eta prebentzio orokorreko arrazoien mendeak ez diren irizpideekin bat eginda.

Laburbilduz, hain luzeak eta zorrotzak (ez-itzulgarriak) diren segurtasun-aldiek birgizarteratze-prozesuei pizgarria kentzen diete eta, horiek desagertu baino lehen, egokitu eta malgutu egin behar dira, individualizazio-sistemak preso-mota honi eragiteko, birgizarteratzearekin eta diskriminazio ezaren printzipioarekin bat.

2.6. ERAKUNDEA UZTEA, LANKIDETZAN ARITZEA ETA HORI EGIAZTATZEA: ERAKUNDETIK BEREIZTEA

Segurtasun-aldietatik edo zigorrak betetzeko gutxieneko aldietatik harago, baldintza osagarri gisa, erakundea uzteko eta lankidetzan aritzeko baldintzak eskatzen dira. Baldintza horiei dagokienez, legeriak baldintza horiek egiaztatze balizko bideen zerrenda ireki bat identifikatzen du. Erakundetik bereizteari buruzko txosten teknikoak aipatuko ditugu lehenik.

Erakundetik bereizteari buruzko estandarra ezarri ahal izateko, erakundetik bereiztea zentzu zorrotzean eta desradikalizazioa bereiztea komeni da. Lehenengoak esan nahi du erakundetik bereiztea, indarkeriazko ekintzak ez egite aldera («portaera»); bigarrenak, berriz, harago jotzen du eta talde antolatuarekiko urrunetzea esan nahiko luke, gainera, pentsaerari buruzko aldaketa bat ere eskatuko luke («jarrera»).

Presoa erakundetik bereiztu dadila eskatzea, etorkizuneko delitu-jardueretatik bereizte aldera, erabat arrazoizkoa da eta birgizarteratzeren pronostiko individualizatuaren logikarekin bat egiten du. Hala ere, interpretazio batek jarreraren aldaketa bat exijitzeko muturrera arteko bereizketa eskatzen badu, interpretazio hori intrusiboa, hertsatzailea eta presoaren oinarritzko eskubideen (batez ere, kontzientzia eta ideologia askatasunaren eskubidearen) urratzailea izango litzateke. Zigor-zuzenbide demokratikoaren korrelatuak gertakariaren (egilearena izan beharrean) zigor-zuzenbide gisa, gizartean birgizarteratzeari dagokionez, era berean eragiten duen espetze-eredua izan behar du, eta eredu horrek presoak zigor-legearen kanpoko errespetua izatea ziurtatu behar du, barneko foroaren errespetua ziurtatu beharrean. Erakundetik ekintzetan oinarrituta bereizi behar da, jarreraren edo pentsaeretan oinarrituta egin beharrean. Horrelako bereizte batek arriskugarritasun kriminalaren gutxitze drastikoa edo desagertzea ekarri behar du, graduan aurrera egiteko benetako oinarria eta erreferentzia-oinarria izan dadin.

Horregatik, erakundetik bereizteak, azaldutako zentzu hertsian, legezko formulazioa aztertzen lagundu beharko du, kautela hauen arabera: presoa erakundetik bereiztea eskatu behar da, batez ere, zentzu juridiko-penalaren arabera, erakunde terroristak diren kasuan. Ondorioz, hortik kanpo dago ezker abertzalea izeneko espektro soziologiko eta ideologikoko beste edozein erakunde, baita, esaterako, presoaren aldeko kolektiboak edo presoaren aldeko erakundeak ere; «helburuei» buruzko legezko erreferentziak ezin du ekarri bereizte ideologikorik desradikalizazioaren baitan, baizik eta helburu nahiz bitarteko terroristen erakundearekiko bereizte gisa interpretatu behar da modu bereizi ezinean: hau da, ordena konstituzionaleko subertsio-politikoko helburuak lortzeko edo bake publikoaren aldaketa lortzeko indarkeria erabiltzen duen baliabide antolatuarekiko bereiztea.

Erakundetik bereizi dela egiaztatze, laburbilduz, etorkizunean indarkeriara ez jotzeko pronostiko sinesgarri bat baieztatu behar da. Presoa erakundetik edo erakundeetatik bereizten da, helburu politikoak lortzeko indarkeriara jotzeko borondate antolatuarekin loturak mozten dituen, ondorengo atzera-egite ideologikorik eskatu gabe edo giza eskubideen aurkako debekurik gabe.

Erakundetik bereiztea zentzu hertsian ulertuz gero, bestetik, nolabaiteko lankidetzatza da eta lankidetzatza horren ondorengo ibilbidea (agintariekin lankidetzatza zehatza izatea, «delazioa», gertakariari edo pertsonari buruzko informazio nabarmena jakinarazteko) ezin da eskatu espetsuan graduan aurrera egitea blokeatzen duen elementu gisa. Dena den, horrelako aparteko lankidetzatza batek sari-elementuak gaitzeko aukera eman beharko luke, horixe bera egiten da, lankidetzatza epaiko zigorra ezarri aurretik egiten bada (ZK-ko 579.4 art.).

2.7. ERAKUNDEA UZTEA, LANKIDETZA ETA HORI ZIURTATZEA (II): BARKAMENA, INDARKERIA ARBUJATZEA ETA ERANTZUKIZUN ZIBILA

Erakundea uzteak eta lankidetzak, formalki, erakundetik bereiztetik alderatzen diren bestelako ziurtatze-bideak dituzte: indarkeriazko jarduerak berariaz arbujiatzeko deklarazioa eta indarkeria alde batera uztea, batetik, eta delituko biktimei, espresuki, barkamena eskatzea, bestetik.

Indarkeria alde batera uztea: arbujiatzea. Horietatik lehenengoak zuzenean bat egiten du arriskugarritasun kriminalaren pronostikoarekin; betiere, horrelako deklarazio batek, sinesgarria suertatzen bada, pronostikoa birgizarteratze sozialaren aldeko beste pronostiko batekin ordeztzen badu, presoa etorkizuneko askatasu-

neko bizitzan delituez edo indarkeriaz ez baliatzeko. Muina da (etorkizuneko indarkeriari uko egitea) forma izan beharrean (berariazko deklarazioaren bidez) egiaztatu behar den gakoa, eta horra erakundetik bereizteko prozesu baten bidez irits daiteke.

Barkamena. Barkamena eskatzeak, aldiz, egindako mina onartzearekin zerikusi handiagoa du. Elementu hori subjektuak etorkizunean izango duen jarreraren aldaketa islatzen laguntzen du eta jarrera horretatik ondoriozta daiteke, indarkerian berriro erortzeko arriskua desagertu dela. Aldiz, badirudi ezin daitekeela onartu, barkamen-eskaera graduan aurrera egiteko *sine qua non* baldintza izateko interpretazioa. Halaber, ez da zilegi (intrusiboa delako eta presoaren oinarrizko eskubideen aurkakoa delako) damuaren exijentzia hertsatzailea edo jarrera- eta pentsaera-aldaketaren exijentziak birgizarteratzearen baliokide izatea. Barkamena modu naturalean eskatzeak, ezbairik gabe, balio positiboa izan dezake eta ezin zaio inola ere pizgarririk kendu. Guztiz kontrakoa: Barkamenak oinarri bezala balio dezake, ez soilik graduan aurrera egiteko, baita indultu partikularra emateko ere, baldintzen arabera. Baina, aitzitik, graduan aurrera egitea blokeatuko duen baldintza gisa barkamena ezartzea ez litzateke onargarria izango, ordainaren irizpideak edo prebentzio orokorreko irizpideak oinarritzat hartuta, birgizarteratze-prozesuan eragiten duelako.

Erantzukizun zibila. Kaltearen onarpena barkamena eskatzeko berariazko deklarazio horren bidez adieraz daiteke edo baita erantzukizun zibilak onartuta ere. Azken horiek, edonola ere, legearen (ELOOko 72.5 art.) baldintza orokor bat dira hirugarren gradua lortzeko. Barkamenaren kasuan bezala, bat-bateko onarpena eta erantzukizun zibilak betetzearen aldeko jarrera biktimarentzat alderdi positibo bat da. Eta horrek ez luke ekarri behar graduan aurrera egitea soilik, baita sari-elementuak ere, indultu partikularra barne, baldintzen arabera. Hala ere, erdi-askatasuneko erregimenak erantzukizun zibila bete arte eskuratu ahal izateko aukera blokeatzea, badirudi, birgizarteratze-printzipioaren aurkakoa dela eta, halaber, birgizarteratzea lehentasuneko helburua (ez, ordea, ordainketako edo prebentzio orokorreko helburuak) izateko beharraren aurka dago; izan ere, helburu hori bakarrik hartu behar da kontuan zigorra betetzen den fasean.

Erantzukizun zibilen kasuan, birgizarteratze-printzipioa blokeatzeko gaitasuna malgutuko duen legegintzako aldaketa bat egon beharko luke, nahiz eta epaitegien interpretazio malguak, nolabait, bere potentzial asaldatzailea gutxitzen erraztu duen. Legegintzako erreforma egin arte, beste behin ere, modu alternatiboan, EPko 100.2 artikuluko betearazpen-eredu malguaren interpretazio hedagarri batera jo daiteke.

2.8. FRANTZIAKO EGOERA

Frantziako espetxeetan ETArekin zerikusia duten ia ehun bat pertsona daude, baina horien egoerak, nahiz eta Espainiako espetxeko legegintza eta politikaren antzekotasun batzuk badituen, desberdintasun handiak ditu.

Alderdi komunen (eta kritikoen) artean, batetik, urrutiratze- eta sakabanatze-politika nabarmendu behar dira; izan ere, bi politika horiek Frantziako estatuak ere gauzatzen ditu. Eta gai horri dagokionez, hemen, giza eskubideen arabera espetxe-politika bateko estandarrekiko bateraezintasuna eta, are gehiago, su-etenaren egoera berria aipatzen diren puntua aipatuzat jo daiteke.

Bigarrenik, interpretazioari dagokionez, zigorra betetzen den fasean birgizarteratze-printzipioari lehentasuna ematen zaion ez da hain argia suertatzen eta, batzuetan, zerga-eskema interpretatiboen terminoetan, interferentziak izaten dituela dirudi, esaterako, Espainiako estatuaren kasuan bezala, ordainketako eta prebentzio orokorreko irizpideak kontuan hartzen baitira.

Azkenik, segurtasuneko aldi luzeak egotea (18, 22 eta 30 urtera arteko zigorrak, biziarteko zigorraren kasuan, baita segurtasun iraunkorreko aldiak ere kasu batzuetan¹), muturreko kasuetan ere, Giza Eskubideen Europako Auzitegiaren doktrinarekin (2013ko Vinter kasua eta beste batzuk vs Erresuma Batua²) ez du bat egiten..

Espainiako araudiarekiko alde handiena da, hala ere, ez dagoela ETArekin zerikusia duten terrorismo-delituak dituzten presoak modu partikularrean edo berezian tratatzen dituen ad hoc espetxe-politikarik. Ezbairik gabe, politika antiterrorista berezi bat dago eta oinarrizko eremuan nahiz eremu prozesalean larriagotzen da

¹ Zenbait kasutan, segurtasuneko aldia zigorren erdia edo 2/3 da (ikus Prozedura Penalaren Kodeko 132-23 art.); hala ere, biziarteko zigorra jartzen denean —polizia-funtzionario bat erailtzeagatik edo antolatutako banda batek egindako erailketarengatik, esaterako— segurtasun aldi hori iraunkorra izan daiteke. Ikus 4. eranskina, zehaztasun gehiago izateko.

² Hala ere, duela gutxi, Frantziaren aurkako 2014ko Bodein kasuari jarraiki, kondena jasotzen den unetik hasten da zenbatzen Vinter-en ezarritako 25 urteko muga; epe hori, beraz, luzeagoa izan daiteke, kontuan hartzen ez bada behin-behineko espetxealdia. Ikus 4. eranskina, zehaztasun gehiago izateko.

politika hori. Horrez gain, Parisen jurisdikzio espezializatu eta zentralizatuak ere badaude zigorrak aplikatzeari dagokionez (Prozedura Penalaren Kodeko 706-22-1 art. eta Prozedura Penalaren Kodeko D. 49-75 art.). Baina, azken kasu honetan, berezitasun prozesalek, indibidualizazio-neurriak eskuratzeari dagokionez, ez diete eragiten, *per se*, muineko baldintzei. Hori dela eta, birgizarteratze-prozesuan ia gainerako presoek aplikatzen zaizkien baldintza berdinak aplikatzen zaizkie; hala ere, funtsean, denbora pixka bat pasatzen da erdi-askatasuneko erregimenetarantz jo ahal izan baino lehen (normalean, zigorraren denboraren erdi aldera izan ohi da, biziarteko zigorrarekin lotutako segurtasunekoaldi batzuen salbuespenetan izan ezik); eta, horrez gain, legegintzaren ikuspuntutik, prozesu hori blokea dezaketen baldintza osagarriak dituen arriskugarritasun indibidualizatuaren pronostiko bat egiten da. Baldintza osagarri horiek, halakorik bada, blokeoko efektuak ekarri beharrean sari-efektuak ekartzen dituzte, alde horretatik, birgizarteratze-prozesua presoaren oinarrizko eskubideekiko bortxazko prozesu eta, beraz, prozesu intrusibo eta prozesu bateraezin bihurtzea saihesten da.

Azkenik, mugako alde bateko zein besteko ETako kideek egindako terrorismo-delituaren mugaz harandiko inplikaziotik eratorriten den gai bat aipatzea komeni da. Zigorrak edo prozesu judizialak bi herrialdeetan daudenean, orain arte, arau orokorra zen Espainiari Frantziari zigorrak beteta zituen preso bat entregatzen zitzaionean, betetako zigorrak ez zirela kontuan hartzen pilatze- eta mugatze-ondorioetarako, multide-linkuentziako kasuetan, baita gai horrekiko nahitaezko konexioa zegoenean ere [beste herrialde batzuetako zigorrak, esaterako, Tailandiako edo Andorrako zigorrak, Auzitegi Gorenak pilaketa onartu zuen]. Bestela esanda, Frantziari 2008ko uztailaren 24ko Kontseiluko 2008/675/JAI Erabakitze Esparruaren arabera ezarritako eta betetako zigorrak kontuan hartu beharrean, Espainian zigorrak ez zirela kontuan hartzea, zeren ez zen egin Erabakitze Esparru horren trasposizioerik. Espainiako Auzitegi Gorenak (martxoaren 13ko Auzitegi Gorenaren 186/2014 epaia) bazirudien egoera hori behin betiko argitu behar zuela, pilaketaren aldeko erabakia emanda, baina orain dela gutxi, azaroaren 12ko 7/2014 Lege Organikoak eta azaroaren 20ko 23/2014 Legeak aukera hori modu drastikoan mugatu dute eta, edozein kasutan, 2010eko abuztuaren 15a baino lehen Frantziari emandako zigorrak hortik kanpo gelditzen dira (7/2014 Lege Organikoko xedapen gehigarri bakarra; 23/2014 Legeko 86. art. eta lehenengo xedapen iragankorra). Horren guztiaren ondorioa da, zigorrak betetzeko gehieneko mugak (20, 25, 30 edo 40 urte) automatikoki gainditu direla eta gaindituko direla, zeren zigorrak betetzea, Espainiari presoaren entregatu baino lehen, aurretiaz, Frantziari betetako espetxe-urteei lotzen zaio, eta ez da urterik deskontatzen.

2.9. BIKTIMAK

Terrorismoko biktimek Europako (2012/29/EB zuzentaraua) eta estatuaren (Espainiaren kasuan estatus partikular eta indartua dute: 29/2011 Legea eta autonomia-arauekin osatzen dena; baita Prozedura Penalaren Kodeko araudi orokorrarekin ere, biktima guztientzat Frantziaren kasuan) araudiaren araberako eskubide asko onartu direla ikusi dute.

Zigorra betetzeko fasean, hala ere, biktimen eskubideak itxuratu eta orekatu egin behar dira, birgizarteratze-prozesuan ez eragiteko moduan. Fase horretan, delituko biktimei beharrezkoa den informazioa emateko eta aldi bateko askapen batek (aurretiazkoa izan ala ez izan) biktimak arriskuan ez jartzeko, beharrezkoak diren neurriak hartzeko inolako eragozpenik ez dago, guztiz kontrakoa. Baina, informazio-eskubideetatik eta segurtasun-kauteleetatik harago, biktimei ezin zaie eman birgizarteratze-prozesua blokeatzeko legezko gaitasunik.

Adierazitako ideia osatzeko, esan beharra dago, hala ere, espetxeko fasean, delitu-egileek biktimekiko edozein portaera eta/edo jarrera positibo eta adiskidetzeko-jarrera izatea sustatu behar dela. Modu materialean edo sinbolikoan adiskidetzeko programa orokorrak, konponarazte-justiziaren ildoko bitartekaritza edo esku-hartzeak barne, erantzukizun zibilak betetzea, baita barkamena eskatzea ere, erantzukizuna berariaz onartzea, egindako kaltearengatik damutzea eta autokritika egitea (betiere, horien bortxazko iazara bermatu badaiteke), horiek guztiak sustatu beharreko portaerak dira eta aparteko onurak (indultu partikularra barne) emateko baloratu beharrekoak. Ez dute izan behar, ordea, nahitaezko eran eta modu baldintzatuan exijitu beharreko elementuak, eta hori egiten ez bada erdi-askatasuneko erregimenak eskuratzeko aukera blokea daiteke. Beraz, biktimak zigorra betetzeko fasean pertsonatu ahal izateko aukera izatea, presoak graduari aurrera egiteari dagokionez, erabakiak aurkaratzeko ahalmenarekin, hori gizarte-eskubidean onargarria ez den interferentziatzat jo beharko litzateke.

C Blokea. Laburpen gisa: amaierako proposamena

2.10. ERREFORMA, BERRINTERPRETAZIOA ETA AMAIERAKO GOGOETA

1. De lege ferenda. Birgizarteratze indibidualizatuaren eta diskriminaziorik ezaren printzipioei azken on-dorioetaraino lehenetasuna ematea kontuan hartuz gero, legegintzako erreformaren bidez, Espainiako espetxeko legegintzaren alderdi batzuk aldatu beharko lirateke; izan ere, alderdi horietako batzuk zigor-
rrak «erabat betetzeko eta modu efektiboan betetzeko» 7/2003 Lege Organikoan sartu ziren. Zehazki, segurtasun-aldiari buruzko erregulazioa malgutu beharko litzateke, batzuetan, aldi horrek iraupen aski luzea baitu eta laburtzeko eta, orokorrean, aldi horren aplikazioak hautazkoa izan beharko luke (derri-gorrezkoa izan beharrean). Horrela, aldi hori aldatzeko aukera egongo da, arriskugarritasun kriminalaren pronostikoaren bilakaeraren baitan. Edonola ere, 15 urtetik gorako nahitaezko segurtasun-aldiak ez dira onargarriak, ezta 30 urtetik gorako espetxealdia duten gehieneko zigorrak ere.

Ildo horri jarraiki, bai erantzukizun zibilaren bai erakundea uzteko eta lankidetzan aritzeko baldintzen erregulazioak, baita horiek egiaztatzeko modu tasatuak ere, ezaugarri komun bat izan beharko luke-
te: presoak indarkeria utzi duela eta delituaz baliatzeko aukerari uko egin diola egiaztatzea; horrela, gizartean birgizarteratzeko egoeran egongo litzateke, askatasunean, bizitza arduratsua egiteko, talde terroristatik bereizita dagoen eta helburu politikoak lortzeko bide kriminalak erabiltzeko talde terroristaren programatik bereizita dagoen bizitza egiteko. Etorkizunean indarkeria uztetik eta, zentzu hertsian, era-
kundetik bereiztetik harago dagoen oro: esaterako, barkamena berariaz eskatzeko jarrerak, damutzea, egindako kaltea onartzea, erantzukizun zibilak betetzearen aldeko jarrera izatea, agintariekin modu ak-
tiboan lankidetzan aritzea, etab. Alderdi horiek guztiak birgizarteratze-prozesu indibidualizatuaren sustatu beharko lirateke, baina ez bortxazko eran eta graduari aurrera egite hori blokeatuko dela adierazten du-
ten legezko mehatxuen pean. Legezko bortxakeria horrek birgizarteratzea birgaitze behartu eta intrusibo bihurtzen du, baita presoaren oinarriko eskubideak zatikatzen dituen birgaitze ere.

Ildo horri jarraiki, urruntzeko eta lehen graduari sailkatzeko politika sistematikoak utzi beharko lirateke eta, halakorik bada, politika horiek neurri indibidual bihurtu beharko lirateke. Eta neurri indibidual horiek barneko arriskugarritasun eta/edo kanpoko arriskugarritasun ziurtatuaren baitan justifikatuko lirateke. Horrelako politikak mantenduta Giza Eskubideen Aldeko Europar Konbentzioaren doktrina urratzen da.

Legezko erreformek Espainiako espetxeko eredia eta horren interpretazioa, Europako Kontseiluko geografia-
eskualdearen barnean, giza eskubideen nazioarteko zuzenbidean indartzen ari den adostasunera moldatuko lukete. Erreforma horiek, era berean, azaldutako printzipio-arrazoietatik (birgizarteratzearen eta diskriminazio ezaren printzipioa) harago, balioko lukete ETAre desagertze-prozesuan eta behin betiko deuseztatze-prozesuan trantsizio-justizia proaktiboaren proposamen gisa eta, horrela, Zuzenbidea 2011. urtearen amaiera aldera, indarkeria behin betiko uzteko egindako deklarazioak ekarri duen egoera berrira egokituko litzateke.

2. De lege lata. Legegintzako erreforma bat egin beharrean, erreforma horren helburu berdina (birgizarteratzearen eta diskriminazio ezaren printzipioak azken ondorioetaraino onartzea) presoaren aldeko interpretazio baten bidez lortu beharko lirateke; hala, interpretazio horrek espetxe-betearazpenaren eredu malgua erabili beharko luke, hasiera-hasieratik sailkapen jakin bat ezarri ordez (EPko 100.2 art.). Bide horrek balioko luke segurtasun-aldiak nahiz gehiegizko gutxienekoak moldatzeko eta horiek egiaztatzeko baldintzen nahiz moduen multzoa birgizarteratze-prozesua, modu efektiboan blokeatzen duten oztopoen pilaketa batera bideratzen dela ziurtatu beharrean, zentzu hertsian, erakundetik preso bereizi dela eta erakundea modu efektiboan nahiz indibidualean utzi duela ziurtatzen eta sustatzen duen bide batera bideratzen dela ziurtatzeko. Era berean, urruntze-politikaren edo lehen graduari sailkatzeko politika *de facto* desaktibatuta beharko litzateke.

Interpretazio horrek bateragarria izan behar du guneen biderkatzearekin, espetxearen esparruan, biktimaren aldeko jarrerak eta jarrera prosozialek (barkamena eskatzea, damutzea, egindako kaltea onartzea, erantzukizun zibila betetzea, justizia konponarazlea, bitartekaritzak, etab.), era berean, hedatzeko aukera izan dezaten. Horrelako jarrerak positiboak dira eta horiek gauzatzeko eta sustatzeko, espetxe-onurak ere ezarri beharko lirateke; izan ere, horiek (gaur egun) legeak debekatu egiten dizkie delitu terroristak dituzten presoek (indultu partikularra izan ezik). Espetxean aldi jakin batez egotea eta erakundetik bereiztea birgizarteratze-prozesuaren oinarriak dira, presoak graduari aurrera egiteari begira: alor hori sari-mekanismo gehigarriak ezartzeko irekia egoteaz gain.

3. Amaierako gogoeta: Zuzenbidearen ordua

Erakunde gisa ETAk eta bertako kideek espetxe-politikaren aurrean, denbora aski luzean, alor hori erabili dute Estatuari aurre egiteko borroka politiko gisa. Logika horrek ere, alboko ondorio gisa, bide judizialaren bidez, eskubideak gauzatzeko aukerak baztertu ditu, baita, horrela, espetxean hartutako erabakiei modu egokian aurre egin ahal izatea ere. ETAko terrorismo-delituengatik preso dauden presoek pasibotasun juridiko efektiboa dela eta, Zuzenbideari ez zaio aukerarik eman eta, batez ere, gai honi dagokionez, giza eskubideen nazioarteko zuzenbidean indartzen ari den zuzenbideari, hedatzeko eta espetxeko legegintzarekin eta bere aplikazioarekin erkatzeko. Aipatutako preso gehienek ordezkariek presoek espetxeko legegintza onartuko dutela adierazteak etapa berri bat ireki beharko luke. Gatazkak konpontzeko Zuzenbidea mekanismo gisa erabiltzeko ordua da eta horrek Europako espetxeko zuzenbideko adostasun eztabaida ezina den birgizartratze-printzipiotik eratorritzen diren helburuez bestelakoetarako, espetxe-politika erabiltzeko tentazioa desagerrarazi beharko luke.

ERANSKINAK

1. **eranskina** Aurretiatzko txostena (J.M. Landa –koordinatzailea–; J. Echano, X. Etxebarria, E. Garro).
2. **eranskina** Comments on the Report on the current state of penitentiary law and its application to crimes of terrorism by ETA (F. Dünkel, T. Lappi-Seppälä, L. Lazarus).
3. **eranskina** Aurretiatzko txostenari buruzko iruzkinak (J.M. Gómez-Benitez).
4. **eranskina** *Comentarios en relación con la situación penitenciaria de miembros de ETA. Perspectiva comparativa* (A. Gogorza).

5. dokumentua

Presoek lor ditzaketen
espetxe-onura legalei
buruzko informazio dokumentua

Presoek lor ditzaketen
espetxe-onura legalei
buruzko informazio dokumentua

2016ko apirila
Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia

PRESIDENCIA
Secretaría General
para la Paz y la Convivencia

Espetxeen erregelamenduaren 4. artikuluan zehazten da zein diren presoek eskubideak; eskubide horien artean, legerian aurreikusitako espetxe-onurak agertzen dira. Birgizarteratze-prozesuaren barruan, presoek oinarrizko eskubidea dute gradu-bilakaerarako, baimenatarako eta baldintzapeko askatasunerako. Horretarako, jakina, betekizun zehatz batzuk bete behar dira, besteak beste hau: presoak eskatu behar du eskubide horiek baliatzeko aukera.

1. Gradu-bilakaera

Espetxe bakoitzeko tratamendu-batzarrak hiru espetxe-gradutan sailkatzen ditu presoak. Gradu hori, espetxe bakoitzeko zuzendaritzak ematen dio presoari, espetxean sartzen denean.

- Lehenengo graduak, edo erregimen itxiak, kontrol- eta segurtasun-neurri zorrotzak ezartzen ditu presoarentzat. Erregimen horren pean dagoen presoak ezin izango du espetxe-onurarik edo baimen arruntik eduki.
- Bigarren graduan, edo erregimen arruntean, dagoen presoak eskubidea du espetxetik noiz behinka ateratzeko, baldin eta kondenaren laurden bat bete badu, eta ez badu portaera txarririk izan.
- Hirugarren graduan, edo erregimen irekian, dagoenak erdi-askatasunean bete dezake bere espetxealdia, baldin eta bete badu kondenaren erdia. Espetxetik irteteko baimenak lor ditzake, gizarteratze-prozesua osatzeko prestakuntza- edo lan-jardueren bidez.

Presoek edozein unetan eska dezakete gradu-bilakaera. Espetxeko tratamendu-batzarrak sei hilean behin berrikusten du sailkapena (lehen graduan sailkatutakoen kasuan, hiru hilean behin). Preso bati eskaera ukatzen bazaio, erabaki hori errekurritu dezake, espetxe-zaintzako epailearen aurrean.

1.1. Gradu-bilakaera: lehen gradutik bigarrenera

Praktikan, terrorismo-delituak dituzten presoek lehen gradutik bigarrenera arteko bilakaera egin nahi badute, oinarrizko betekizun hau bete beharko dute: bide baketsu eta demokratikoekiko konpromisoa eta indarkeria-estrategia ororekiko haustura adieraztea.

Gradu-bilakaera nahi duen presoak eskaera egin beharko dio bere espetxeko tratamendu-batzarriari. Ukatu egiten badiote, ezarrita daukan lehen graduako sailkapena errekurritu dezake, bakearekiko konpromisoa adierazten duen idatzi bat igorritik espetxe-zaintzako epaile zentralari. Horretarako, ez da abokatu baten beharrik izango, presoak zuzenean egin baitezake gestio hori.

Gerta liteke lehen graduan sailkaturiko preso batzuek bigarren graduako bizitza-erregimena egitea. Hala ere, komenigarria da idatzian horren berri ematea espetxe-zaintzako epaile zentralari.

1.2. Gradu-bilakaera: bigarrenetik hirugarrenera

Bigarren gradutik hirugarrenetako bilakaera eskatzeko, kondenaen erdia beteta eduki behar da. Prozedurari dagokionez, aurreko atalean adierazitako bera da. Azken instantzian, presoak espetxe-zaintzako epaileari eska diezaiolke. Kasu hauetan, honako betekizun hauek bete behar ditu presoak:

- Argi adierazi behar du prest dagoela erantzukizun zibilari aurre egiteko.
- Aitortu behar du biktimei kaltea eragin diela.
- Espresuki adierazi behar du uko egiten diola indarkeriari.

Illo horretan, balioa hartzen du, erreferentziarako aitorten gisa, ANV/PCTV kasuko salatuek Entzutegi Nazionalako Fiskaltzarekin izenpetutako adostasun-akordioak: *“Eta erantsi nahi dut indarkeriari loturiko edozein jarduerari uko egiteko konpromisoa hartzen dudala, eta aitorten honek terrorismoaren biktimei eragindako kaltea eta sufrimendua erreparatzeko balio dezan nahi dudala”*.

1.3. Tratamendu-programa espezifikoa (Espetxeetako Erregelamenduaren 100.2 artikulua)

Espetxeetako Erregelamenduaren 100.2 artikulua aukera ematen du bigarren eta hirugarren graduetako alderdi batzuk konbinatzeko, nahiz eta bete gabe eduki kondenaen erdia. Horren helburua da gradu-sistema malgutu, eta gizarteratze-prozesua hobeto egokitzea kasuan kasuko beharretara.

Artikulu hori aplikatzeko, programa espezifikoa bat garatu beharra hartuko da oinarritzat, justifikatuko duena presoek erdi-askatasunean jardun behar dutela programa horren barruko prestakuntza, lana edo bestelako arrazoi batzuk direla eta. Espetxe-zaintzako epailearen onarpena beharko du neurri horrek.

Terrorismo-delituengatik zigortuta daudenei artikulu hau aplikatu zaienean, bigarrenetik hirugarren gradura arteko bilakaerarako eskatzen diren betekizunen antzekoak hartu dira kontuan, salbu eta kondenaen erdia beteta edukitzea.

2. Baimenak

Espetxe-baimenak arruntak edo bereziak izan daitezke. Baimen arruntak kasuan, urtean 36 egun eman go zaizkie, bigarren graduako presoek; hirugarren gradukoak, berriz, 48 egun. Baimen bereziak erreserbatuta daude egoera eta kontingentzia berezietarako (osasuna, senide baten istripua, dolua, ezkontzak, amatasuna) eta, beraz, horien iraupena inguruabar bakoitzaren arabera ezarriko da.

Espetxe-baimenerako eskubideak gozatzeko, oinarritzako betekizun dira: kondenaen laurden bat beteta edukitzea, bigarren graduako sailkapena edukitzea eta jokabide egokia egiaztatzea. Terrorismo-delituengatik preso daudenei emandako baimenen aurrekari praktikoetan, bigarrenetik hirugarren gradura arteko bilakaerarako ezarritako betekizun berberak ezarri zaizkie.

3. Baldintzapeko askatasuna

Baldintzapeko askatasuna zigorra betetzeko modu berezi bat da, betekizun batzuk eskatzen dituena. Batzuk, objektiboak dira: hirugarren graduan egotea eta kondenaren hiru laurdenak beteta edukitzea. Eta beste batzuk, subjektiboak: jokabide ona izatea eta gizarteratzearen aldeko banakako pronostiko bat izatea. Praktikan, bigarrenetik hirugarren gradura arteko bilakaerarako ezarri diren konpromisoak finkatzea eta haieran sakontzea dakar horrek guztiak.

Presoak betekizun objektibo eta subjektibo horiek betetzen dituztenean, espetxeko tratamendu-batzarrak baldintzapeko askatasunari buruzko espedientea helaraziko dio espetxe-zaintzako epaileari. Baldintzapeko askatasuna emateko kasu berezizat jotzen dira gaixotasun sendaezinak dituzten presoak, eta 70 urtetik gora dituztenak.

Funtsean, terrorismo-delituengatik kondenatuta daudenek nahi badute baldintzapeko askatasunerako gradu-bilakaeraren prozesuan sartu, argi erakutsi behar dute: etorkizunari dagokionez, bide baketsu eta demokratikoen aldeko behin betiko konpromisoa hartzen dutela; orainari dagokionez, biktimei erreparazioa egiteko borondate espresua dutela; iraganari dagokionez, egindako delituarekiko urruntze autokritikoa egiten dutela, bereziki giza eskubideak urratu direnean.

Gizarteratze-prozesuetan lagun dezaketen lau faktore

Espetxe-politika berri bat sustatzeko erantzukizuna estatuko administrazioarena da, neurri handi batean. Alabaina, faktore batzuk presoek esku daude, baita ETaren eta haren inguru politikoarenean ere. Faktore horiek lagungarri izan daitezke oztopoak eta aitzakiak desagerrarazteko, eta norabide berri bat garatzeko espetxe- eta gizarteratze-politiken inguruan. Atal honetan, lau faktore aipatzen dira:

- 1.** Gaur egun, oztopo objektibo bat da –eta nekez uler daiteke– presoek kolektiboak uko egitea espetxe-erregelamenduak gradu-bilakaeraren bidez eskaintzen dituen espetxe-onurak eskatzeari eta lege-aukera indibidualak aztertzeari. Beraz, aldaketarako faktore positiboak izango litzateke erabaki hori gainditzea.
- 2.** Jurista adituen arabera, erakundeekiko lankidetzat eta indarkeria-estrategiarekiko behin betiko eten kolektibotzat hartuko litzateke, juridikoki, ETA erabat eta baldintzarik gabe armagabetzea, eta are, desagitea. Horrek ukaezinezko eragina izango luke gizarteratze- eta sozializazio-prozesuen pronostikoaren balioespenean.
- 3.** Presoek mugimendu baten parte izan dira, eta mugimendu horrek bat egin du, iraganean, indarkeriaren erabilera politikoa justifikatzen zuen estrategia kolektibo batekin. Hortaz, ez du logikoa ematen orain preso bakoitza bakarrik geratzea espetxe-tratamenduak eskatzen dion iraganari buruzko hausnarketa kritikorearen aurrean. Aitzitik, oso esanguratsua litzateke mugimendu politiko horrek balioespene autokritiko bat egitea iraganeko giza eskubideen urraketei buruz; izan ere, horrek birgizarteratze-prozesuei lagunduko lieke, eta presoak autokritika horretara atxikitzea ahalbidetuko.
- 4.** Adierazi denari jarraikiz, beste faktore garrantzitsu bat izan liteke, eta gizarteratze-prozesu legalen lagungarri, preso bakoitzak, bere hitzekin eta modu batera edo bestera, hausnarketa bat adieraztea etorkizunari, orainari eta iraganari buruz: etorkizunari dagokionez, bide baketsu eta demokratikoen aldeko behin betiko konpromisoa; orainari dagokionez, biktimei erreparazioa egiteko borondate espresua; iraganari dagokionez, egindako delituarekiko urruntze autokritikoa, bereziki giza eskubideak urratu direnean.

6. dokumentua

Gizarteratzea eta justizia leheneratzailea

Eusko Jaurlaritzaren
bizikidetza-politiketan

Europar Kongresua
“Justizia leheneratzaile eta terapeutikoa:
justizia eredu berrietarantz”

Gizarteratzea eta justizia leheneratzailea

Eusko Jaurlaritzaren bizikidetza-politiketan

Hizlaria: **Jonan Fernandez**
Eusko Jaurlaritzako Bakegintza eta Bizikidetzarako
idazkari nagusia

Donostia, 2016ko ekainak 16, 17 eta 18

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia

PRESIDENCIA
Secretaría General
para la Paz y la Convivencia

Lehen zatia. Atariko oharrak

1. Testuingurua

Txosten honen edukia berariazko testuinguru batean dago kokatuta. Duela bost urte terrorismoaren amaiera iragarri zuen ETAk, bost hamarkadaren ostean. Harrezkero, bakea sendotzea eta bizikidetz normalizatzea helburu duten politika publikoak gauzatzen ari da Eusko Jaurlaritza.

Indarkeriak arrasto ikaragarria utzi du: atsekabea, sufrimendua, injustizia eta biktimak. Biktimen eskubideei erantzuteak berebiziko garrantzia hartu du euskal gizartea garatzen ari den bake- eta bizikidetz-prozesuan. 1990etik hasita, gero eta gehiago gailendu da. 1990 baino lehenago, biktimak baztertuta zeuden, ez zitzairen arretarik ematen. Gaur egun, oraindik ere eztabaida handiak ditugu biktimen eta bizikidetzaren arloko politika publikoen harmonizazioari buruz.

Bestalde, ETako kide edo laguntzaile izateagatik espetxeratutako pertsonen kopurua 500etik 900era birtartekoa izan da azken hamarkada horietan. Gaur egun, 360 pertsona inguru daude espetxean. Espetxe-politikak, oro har, eta gizarteratze-politikak, bereziki, eztabaida handiak sortu dituzte azken hogeitun urtean. Gaur egun ere, eragin handia dute bizikidetz normalizatzeko prozesuan.

2016ko ekainean, zorionez, ETaren indarkeria iraganeko oroitzapen gaizto bat da. Horrek egoera berberean berriro erortzeko arriskua desagerrarazi du, eta hori guztia erabakigarria da bi arlo hauetarako: alde batetik, biktimen eskubideak bermatzeko (alegia, berriro ez dela horrelakorik gertatuko bermatzeko) eta, bestetik, espetxe- eta gizarteratze-politikarako

Berariazko testuinguru horretan gaude. Eta, egoera horretan, hedadura estrategikoa duen galdera hau egin dezakegu: Euskadiren historiaren une erabakigarri honetan, biktimei buruzko politikak eta gizarteratze politikak ikuspegiaren talka izan behar dute ala elkartzea eta bizikidetz ardatz hartuta kudea daitezke?

Txosten honetan, Eusko Jaurlaritzaren xede hau azaltzeko ahalegina dago: espetxe-politika eta gizarteratzea bizikidetz-politika izan dadila gizarteratze eta elkartze-politika biktimentzat. Esparru horretan, justizia leheneratzaileak funtsezko eginkizuna du.

2. Aurrekariak

2013ko azaroaren 26an, Eusko Jaurlaritzak onetsi egin zuen “2013-2016ko Bake eta Bizikidetz Plana. Gizartea elkartzea helburu”. Planak biltzen dituen 18 ekimenen artean, espetxe-politikaren eta gizarteratzearen arloan Hitzeman programa jasota dago. Programa hori presoak gizarteratzeko lege-prozesuak bideratzeko da.

2014ko urriaren 1ean, Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiak “Hitzeman” dokumentua aurkeztu zuen, eta bost hilabeteko epea jarri zuen ekarpenak eta dokumentua hobetzeko iradokizunak biltzeko. Prozesu horren ondorio nagusia hau izan zen: Hitzeman programa erabat hedatu aurretik, esperientzia pilotuaren fasea bete behar zen.

2015eko martxoan hasita, lan pilotua egin da bi arlotan. Alde batetik, juristek eta adituek osatutako talde bat lanean aritu da, presoekin eta preso ohiekin harremanetan, gizarteratze-prozesuen jarraipena egiteko protokolo bat sortzeko. Bestetik, Eusko Jaurlaritzaren barruan, sailarteko mahai batek espetxealdien osteko gizarteratze-prozesuetan laguntzeko modua aztertu du, kasu praktikoak oinarri hartuta.

3. Lan-hipotesia

Aurrekari horiei erreparatuta, eta euskal gizartearentzat gai horrek duen garrantzia kontuan izanda, lan-hipotesi hau bere egin du Eusko Jaurlaritzak: Euskadin espetxe- eta gizarteratze-politika sustatzeko, Konstituzio Legearen arabera eta zer une historikotan aplikatuko den aintzat hartuta, arautuko duen dekretu baten arauzko estaldura behar du politika horrek.

Arau horrek ezarri beharko ditu Eusko Jaurlaritzak presoak gizarteratzeko arloan egin ahal izango dituen jarduerak. Legealdi honen amaieran, proiektu hori utzi du prest Eusko Jaurlaritzak hurrengo legealdian zabaltzeko, zabaldu behar bada.

Arau horrek bi arlo aintzat hartu behar ditu. Alde batetik, gizarteratzearen arloa, zeina preso oraindik espetxean dagoenean hasi behar baita eta balio hauekiko konpromisoa sustatu behar baitu: giza eskubideak, bakea, bizikidetzeta, aniztasuna eta printzipio demokratikoak. Bestetik, birgizarteratzearen arloa, zeina presoak espetxetik irteten hasten denean hedatzen baita eta espetxealdiaren ostean birsozializatzeko laguntzei erreparatu behar baitie.

4. Definizioes

Balizko arau-proiektu horri begira, bi kontzeptu bereizten dira, elkarren osagarri diren bi jarduera mota hauek definitzen dituztenak: *gizarteratzea eta birgizarteratzea*.

-Gizarteratzeko proiektua. Lege-prozesu batzuk bultzatzean datza; horrenbestez, terrorismo-delituagatik kondenatutako pertsonak aukera izango du, egindako delitutik urruntze kritikoa egiaztatuz, biktimei egindako kaltea aitortuz eta bakearen eta bizikidetzaren aldeko konpromisoaren bitartez, birsozializatzeko prozesuan aurrera egiteko.

-Birgizarteratzeko programa. Espetxealdiaren ostean laguntzeko prozesuak sustatzean datza, presoek espetxetik irteteko prozesuan bizitza sozialera ongi egokitze izan ditzaketen behar materialak dagokienez.

5. Oharrak

Txosten honek eta hemen azaltzen den arau-proiektuak bi alderdi dituzte: alde batetik, gizarteratzeko bidean erakundeek laguntzea; eta, bestetik, espetxealdiaren ostean birgizarteratzeko laguntza ematea. Horrek guztiak lotura zuzena du, lotura bakarra ez bada ere, Euskadiren kasuan terrorismo-delituengatik kondenatutako hainbat pertsona espetxean egotearekin.

Balizko dekretu-proiektu horren bidez, gizarteratzeko bidean erakundeek lagunduko dute berariaz terrorismo-delituengatik espetxean egon diren pertsonen kasuan. Izan ere, une honetan legediak berak, salbuespen gisa, berariazko betekizunak ezartzen dizkie delitu horiengatik kondenatutako pertsonari.

Arau horretan jasotako espetxealdi ostean birgizarteratzeko laguntza oro, dena dela, beste edonolako delituengatik kondenatutako pertsonari ere aplikatuko zaizkie, baldin eta betekizun baliokideak betetzen badira.

6. Abiapuntuak

Hiru abiapuntuak definitzen dute Eusko Jaurlaritzak *nondik* planteatzen duen presoen gizarteratzea eta birgizarteratzea bideratzeko tresna izango den araua bultzatzeko eta onesteko aukera. Hiru ikuspegi dira. Lehenengoa bigarren aukeraren etikarekin lotuta dago, bigarrena bizikidetzaren balio nagusiarekin, eta hirugarrena justizia leheneratzailearekin.

6.1. Presoen ikuspegia: bigarren aukeraren etika

Bigarren aukeraren etika da arau-proiektu horren sustatzeko lehen abiapuntua. Abiapuntu horrek aukera ematen du gizarteratzearen gaiari presoen ikuspegitik heltzeko.

Paradoxikoa bada ere, sistema demokratikoa eta legedia giza izaerarekiko mesfidantzaren printzipioan oinarritzen dira. Legeen eduki gehientsuenak eratu dira portaera negatiboenak kontuan hartuta eta jarduera horiek mugatzeko. Horiek horrela, giza izaeraren alde onenari, autokritika egiteko eta zuzentzeko gaitasunari, itxaropen-tarte bat ematen dion lege-instituzio bakanetako bat da gizarteratzea. Bigarren aukeraren etikan oinarritzen da.

Gizarteratzea printzipio konstituzionala da, delituak egin dituenari bigarren aukera ematen diona. Biziarako espetxealdia eta heriotza-zigorra aukera horren aurkakoak dira. Gizarteratzea sustatzeko politika publikoak antolatzeak esanahi etiko, politiko eta pro-sozial sakona du. Gizarte gizatiarragoak, integratuagoak, demokratikoagoak eta desberdintasun gutxiago dituztenak eratzeko lagungarriak dira.

Gizarteratzeko politikak oso garrantzitsuak dira. Politikak bere zeregin prestuenari erantzutea bideratzen duen eginkizunaren zati dira. Zio horiek direla-eta, Eusko Jaurlaritzak beste espetxe-politika baten aldeko konpromisoa hartu du bere gain, eta gizarteratzeko legezko bideak sustatzen ditu, horretarako ahalmena duen neurrian.

6.2. Gizartearen ikuspegia: bizikidetzaren balioa

Demokrazian, jarduera politiko guztien azken xedea da balio nagusi hau lortzea: justiziaz adostutako bizikidetzeta. Bizikidetzeta adostua da proiektu demokratikoen printzipioa, helburua eta balioa. Espetxe-eta gizarteratze-politika bizikidetzaren aldeko politika pro-sozial baten osagai izan behar da, are eta nabarmenago indarkeria eta zatiketa iraunkorrean bizi izan den gizarte baten kasuan.

Esparru horretan kokatu behar da presoen gizarteratzeari eta birgizarteratzeari buruzko arau-proiektu hori. Bizikidetzaren balioak gai horri gizartearen ikuspegitik heltzea bideratzen du.

Legezketasuna eta ahalik eta adostasun handiena hartu behar dira oinarri, bizikidetzeta-politika ere izango den espetxe-politikaren euskarri izan daitezten. Oinarri horren gainean, erakundeek, alderdi politikoez, gizarte zibil antolatuek eta herritarrek lagundu behar dute politika, zigorrak eta espetxealdiak normalizatzeko prozesuan, baita presoak birsozializatzeko prozesuan ere.

Eusko Jaurlaritzaren asmoa da, legeetan eta Konstituzioan jasotako printzipioak helburu hartuta, printzipio horiek garatuko dituen espetxe- eta gizarteratze-politika sustatzea. Hau da, zigorraren eginkizun berrezitzailea eta birsozializatzailea xede hartzea. Helburua da euskal gizartearen normalizazio sozial eta politikoa sendotzea. Horretarako, espetxe- eta gizarteratze-politikak bizikidetzarako eta etorkizuna eraikitzeko politika izan behar du giza eskubideak, printzipio demokratikoak eta aniztasuna errespetatzea oinarri hartuta.

6.3. Biktimen ikuspegia: justizia leheneratzailearen esparrua

Hirugarren abiapuntuaren ardatz nagusia biktimen ikuspegia da. Espetxe-politika eta biktimen eskubideak ezin dira aurkakotasunean oinarrituta kudeatu, elkartzean oinarrituta baizik. Bizikidetzak izan behar du elkargune. Eta gainditu ezin den muga zigorgabetasuna da. Ikuspegi horretatik, justizia leheneratzaileak justizia ulertzeko era berritzailea eta biktimen eskubideei erantzuteko beste modu bat dakartza.

Justizia leheneratzailea da delitu batek eragindako kalteak ahal den neurrian konpontzeko esan edo egin daitezkeen hitzak edo ekintzak identifikatzeko aukera ematen duen prozesua. Horretarako, kalteak eragin dituztenen eta kaltetuen arteko harremana edo interakzioa sortzen da. Testuinguru horretan, kalteak sortu duen kaltea konpontzeko zer egin behar duen erabakitzeko prozesuan parte hartzeko aukera dute biktimek.

Euskadiko kasuan biktimei entzutearen esperientziak erreparazioaren printzipio orokor bat identifikatzeko aukera ematen digu. Biktimei eragiten zaien (konpontzeko moduko) kalte nagusia da erasoari balio handiagoa ematea eraildako edo erasotako pertsonaren biziari baino. Zentzu honetan, biktimak justizia konpontzailearen edo leheneratzailearen bidez lor dezakeen ekintza nagusia da mina eragin zionari entzutea egindakoak ez zuela justifikaziorik, ezta zentzurik ere biktima bakoitzaren biziak baino balio handiagoa zuenik.

Eragindako kaltearen injustizia aitortzea biktimen egoera leheneratzen eta konpontzen laguntzeko modu bat da. Autokritika hori justizia leheneratzailearen prozesuaren abiapuntu nagusia da. Orobat, egindako delituarekiko urruntze kritiko hori gizarteratzea egoki beteko dela iragartzen duen adierazle hoberena da. Horrek guztiak aukera ematen du Euskadiko kasu zehatzaren esparruan justizia leheneratzailea edo konpontzailea garatzeko eta aplikatzeko. Ikuspegi horrek funtsezko eginkizuna du Eusko Jaurlaritzaren bizikidetz-politiketan eta gizarteratzea sustatzeko politikan.

Bigarren zatia. Eusko Jaurlaritzaren gizarteratze-arloko bizikidetza-politikak erregulatzeko arauaren oinarriak

Txosten honek Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiak birgizarteratze-arloan eta Hitzeman programaren barruan bultzatutako lanen eta aurrekarien ostean ateratako ondorioak laburbiltzen ditu. Puntu honetatik aurrera ageri diren edukiak har daitezke Eusko Jaurlaritzaren bizikidetzarako politika publikoak gizarteratzearen eta birgizarteratzearen arloan arautuko dituen dekretu-proiektuaren oinarritzat.

1. Zioen azalpenerako proposamenak

Azken bi hamarkadetan, ETAko presoek kasuan, espetxe-politika terrorismoaren aurkako borrokarako tresna gisa erabili da. Helburu hori oinarri hartuta, hainbat neurri justifikatu dira, hala nola presoak urruntzea eta sakabanatzea, eta 2003an zenbait lege organiko onartu ziren, zigorraldiak luzatzeko, bi-ziarteko espetxealditik oso gertu dauden maximoetara iritsi arte. Horiek guztiek berriaz baldintzatzen dituzte espetxealdiak betetzeko modua eta terrorismo-delituengatik kondenatutako pertsonak gizarteratzeko prozesuak.

2011ko urritik hasita, terrorismoaren mehatxua desagertu egin da Euskadiko politikatik. Espetxe-politika hainbat urtean terrorismoaren aurkako borrokarako tresna izan bada, bidezkoa dirudi, terrorismoa amaitu den honetan, bizikidetzarako politikaren osagaitzat hartzea. Izan ere, aldaketa historikoa gertatu izanaz gainera, Konstituzioan ezarrita dago zigorraren eginkizuna berreziketa eta birsozializazioa bultzatzea dela. Hau da, bizikidetzarako eta birgizarteratzeko proiektu pro-soziala.

Alabaina, 2011n terrorismoa amaitu ostean, Estatuko Administrazioak ez du planteamendu berririk egin espetxe-politikaren arloan. Eusko Jaurlaritzak ildo horretan egin dituen eskaera eta proposamenak gorabehera, ETAREN jarduerak jarraipena izango balu bezala bete da espetxe-politika urte horietan.

Euskal gizartearen barne-errealitatearen ikuspegitik, espetxe-politikak eta gizarteratze-politiken sustapenak garrantzi handiko eragina dute bizikidetzaren esparruan. Izan ere, beste zio batzuen artean, prozesu horiek iraganaren berrikuspen kritikoa oinarritutako ariketa soziopolitikoari heltzea eskatzen dute, eta jarduera hori funtsezkoa da memoria eta bizikidetza eraikitzeko, baita biktimen erreparazio moral bideratzeko ere.

Zio horiek aintzat hartuta, Eusko Jaurlaritzak eta euskal erakundeek behin eta berriro adierazi dute beste espetxe- eta gizarteratze-politika bat sustatzeko asmoa, banakotzearen, gizatasunaren eta gizarteratzearen legeko printzipioak oinarri hartuta.

Gernikako Estatutuak espetxeen gaineko eskumena Eusko Jaurlaritzari transferituko zaiola adierazten du, 10.14 eta 12.1 zenbakietan ezarrita dagoenari jarraituz. Lege organiko hori onartu ostean, 37 urte igaro dira, eta eskumen horiek oraindik ez dira eskualdatu. Hala eta guztiz ere, esparru horretan Eusko Jaurlaritzak baditu zenbait ahalmen, mugatuak badira ere, eta ahalmen horiek jarduteko aukera ematen diote.

Zehazki, eskumen horiek eskualdatzen ez diren bitartean, Eusko Jaurlaritzak susta ditzake, presoarekin adostuta, gizarteratzea helburu duten zenbait jarduera, hala nola birgizarteratzeko laguntza ematea.

Gizarteratzearen ikuspegitik, arau horrek zehatz-mehatz azalduko du presoak Eusko Jaurlaritzaren laguntza egin ahal izango duen prozesua, batzorde aditu bat gizarteratzea iragartzen duen aldeko txostena egiteko moduan egon arte. Txosten horretan oinarrituta, irizpen ofizial bat helaraziko dio Eusko Jaurlaritzak espetxeko tratamendu-batzarrari, bai eta espetxe-zaintzako epaitegiari ere. Prozesu horretan borondatez parte hartzea erabakitzen duen presoak txosten hori erabili ahal izango du, espetxe-gradutan aurrera egiteko eskaerekin eta gizarteratzeko beste neurri batzuk hartzeko eskaerekin batera aurkezteko, aditu-froga gisa.

Birgizarteratzearen ikuspegitik, arauak definituko ditu arlo hauetan emango diren laguntza-baliabideak: etxebizitza, prestakuntza eta lanerako trebakuntza, enplegurako orientabidea eta laguntza, osasuna eta gizarte-laguntza. Halaber, baztertuta geratzeko arriskuan dauden beste kolektibo batzuek dituzten aukera berberak izango dituzte espetxetik ateratzean premia-egoera objektiboan dauden pertsonen.

Arau-proiektu honen helburuak lau kontzeptu hauetan laburbiltzen dira: legezketasuna, justizia leheneratzailea, biktimak eta bizikidetzak. Lehenik, Eusko Jaurlaritzaren helburua da, legeetan eta Konstituzioan jasotako printzipioak helburu hartuta, printzipio horiek garatuko dituen espetxe- eta gizarteratze-politika sustatzea, giza eskubideen nazioarteko zuzenbidearekin bat datorrena. Hau da, zigorraren eginkizun berrezitzailea eta birsozializatzailea xede hartzea, bizikidetzarako politika pro-sozial baten osagai gisa.

Eusko Jaurlaritzak bultzatzen duen espetxe- eta gizarteratze-politika justizia leheneratzailearen Europako joeren esparruan kokatzea da hizpide dugun arau-proiektuaren bigarren helburua. Europar Batasunaren 2012/29/EB Zuzentarauak, delituen biktimen eskubide, laguntza eta babesari buruzko gutxieneko arauak ezartzen dituenak, biktimaren eta urratzailearen arteko interakzioak berariaz aintzat hartzen ditu, justizia leheneratzailearen kontzeptuaren barruan, eragindako kaltea erreparatzeari begira. Delituaren Biktimaren Estatutuak barne-zuzenbidean sartzen du zuzentarau hori, eta 2015eko azaroaz geroztik nahitaez bete behar da. Zehazki, helburua da Europar Batasunaren zuzentarau horrek ezarritakoa garatzea eta terrorismo -delituengatik kondenatutako presoek aplikatzea, gizarteratze-prozesuetan baldin badaude eta borondatez onartzen badute.

Aurrekoarekin lotuta, hirugarren helburua da biktimen erreparazioan laguntzea bizikidetzarako politika publikoen bidez. Politika horiek iraganean gertatutako edonolako terrorismo, indarkeria edo giza eskubideen urraketaen deslegitimazioa egiaztatu beharko dute, eta biktimen pairatutako kaltea eta injustizia berariaz aitortu beharko dute.

Amaitzeko, hizpide dugun proiektuaren azken helburua da euskal gizartearen normalizazio sozial eta politikoa sendotzea. Horretarako, espetxe- eta gizarteratze-politikak bizikidetzarako eta etorkizuna eraikitzeko politika izan behar du, aniztasuna, giza eskubideak eta printzipio demokratikoak errespetatzea oinarri hartuta.

Balitzko arau-proiektu horrek, une honetan, lau kapitulu handi ditu. Lehenik, arauaren xedea eta aplikazio-eremua osatzen duten xedapen orokorrak ageri dira.

Bigarren kapituluak arauaren xedatutakoaren oinarrian dauden printzipioak jasotzen ditu. Labur esanda, banakotzearen, gizatasunaren eta gizarteratzearen printzipioak azaltzen ditu.

Hirugarren kapituluak gizarteratzeko proiektuaren garapena arautzen du, eta honako hauek zehazten ditu: edukia; sartzeko, garatzeko eta burutzeko prozedura; kudeaketaz arduratuko den batzordearen izaera eta funtzionamendua.

Laugarren kapituluak espetxealdiaren osteko birgizarteratzeko laguntza-programa garatzen du. Ikuspegi horretatik edukia eta laguntza zer arlotan ematen den zehazten ditu eta baita laguntza-programan sartzeko prozedura eta garapena ere.

2. Proposatutako artikulua

2.1. Xedapen orokorrak

2.1.1. Xedea

Arau-proiektu honen xedea da Eusko Jaurlaritzak garatuko dituen jardura hauek arautzea: berriaz terrorismo-delituengatik kondenatutako presoak gizarteratzeko banakako prozesu legalak sustatzea eta laguntzea eta presoak, oro har, birsozializatzeko prozesuetarako laguntza ematea.

2.1.2. Aplikazio-eremua

Edozein preso, preso ohi edo espetxetik irteteko prozesuan dagoen pertsona oro arau honetan xedatutakoari heltzeko moduan egongo da, baldintza hauek guztiak betetzen baditu.

-Gizarteratzeko prozesurako:

— Terrorismo-delituengatik kondenatutako pertsona izan behar du.

-Gizarteratzeko zein espetxealdiaren ostean birgizarteratzeko prozesuetarako:

— Presoak bost urtetik gorako kondena beteko duen edo bete duen pertsona izan behar du.

— Presoak Euskadin jaiotakoa izan behar du, edo espetxean sartu aurretik autonomia-erkidego honetan bi urtez, gutxienez, bizi izan dena.

- Arau honetan aitortutako laguntzako prestazioak aplikatuko zaizkie espetxetik irteteko unean askatasunean bizitza berregiteko baliabide nahikoak ez dituztela egiaztatzen duten presoak.
- Espetxetik ateratzen den pertsonak delitu-jardueretan parte hartuz gero arau honetan aurreikusitako edozein prestaziori ezezkua emango zaio edo baliogabetuko da.

2.2. Jarduteko printzipioak

- Askatasunaz gabetzeko zigorraren helburu nagusia berreziketa eta birsozializazioa bultzatzea da, Konstituzioaren 25.2 zenbakiak adierazitakoari jarraituz. Helburu hori garatze aldera, hiru printzipio hauek aintzat hartzen dira: banakotzea, gizatasuna eta gizarteratzea. Hiru printzipio horietan oinarritzen da arau-proiektu hau ere.

-Arau honen bidez erregulatzen diren espetxe-arloko Eusko Jaurlaritzaren bizikidetzarako politika publikoak banakotzearen printzipioan oinarrituko dira. Printzipio horren garapena lau espetxe-gradutan sailkatutako tratamenduan oinarritzen da. "Banakotze zientifikoa" ardatz hartzen duen printzipioari jarraituz, espetxe tratamendua pertsonalizatu egin behar da. Espetxe-graduetan aurrera egiteko eta gizarteratzeko prozesuetarako aldeko balioespina preso bakoitzak egindako ibilbidearen azterketa pertsonalizatuan oinarrituko da.

-Arau honen bidez erregulatzen diren espetxe-arloko Eusko Jaurlaritzaren bizikidetzarako politika publikoak gizatasunaren printzipioan oinarrituko dira. Askatasunaz gabetzen duten zigor eta neurriak bete-tearen oinarria da presoak eskubideen subjektutzat hartzea; ez dago gizarteratzeaz baztertua; aitzitik, haren zati da. Horren ondorioz, espetxeko bizitzak askatasunean egiten den bizitza hartu behar du erreferentziatzat, espetxean egoteak dakartzan ondorio kaltegarriak ahalik eta gehien murriztu behar ditu, gizarteratze

-loturen alde egin behar du, erakunde publiko eta pribatuen lankidetzeta eta parte-hartzea sustatu behar ditu eta prestazio publikoak eskuratzeko aukerak bultzatu (Espetxe Erregelamenduaren 3.4 zenbakia).

-Arau honen bidez erregulatzen diren espetxe-arloko Eusko Jaurlaritzaren bizikidetzarako politika publikoak gizarteratze-printzipioan eta bigarren aukeraren etikan oinarrituko dira. Gizarteratzea printzipio konstituzionala da, delituak egin dituenari birgizarteratzeko beste aukera bat ematen diona. Bigarren aukeraren etika zentzuzkoa da honako hau aintzat hartuz gero: baliteke pertsona bat, beste egoera batean, lehengo jokaerak errepikatzen ez kondematuta egotea. Helburua da espetxean dagoen pertsonak zigor-legea errespetatuz bizitzeko asmoa eta gaitasuna izatea.

2.3. Gizarteratze-prozesuetan laguntzeko proiektua

- *Berariaz terrorismo-delituengatik kondenatutako presoak gizarteratzeko prozesuak sustatzeko eta aholkua, euskarria eta laguntza emateko proiektua* (aurrerantzean, proiektua) garatuko du Eusko Jaurlaritzak, arau honek xedatutakoaren arabera.

2.3.1. Proiektuaren edukia

- Proiektuaren jardura-eremua espetxe-tratamenduaren graduen arabeko sailkapenaren esparruan eta sailkapen horretan lehenengo gradutik baldintzapeko askatasunera arte aurrera egiteko aukeren arloan dago. Progresio horri lotuta dago gizarteratzearen legezko prozesua, ordenamendu juridikoaren arabera.

- Gizarteratzea sustatzeko proiektu honen helburua da terrorismo-delituengatik kondenatuta dauden eta zigor-legea errespetatuz bizitzeko asmoa eta gaitasuna egiaztatzeko aukera emango dien ibilbidea egin nahi duten presoek aholkua, euskarria eta laguntza ematea.

- Egiaztapen hori ibilbidearen amaieran adieraziko da bakearen eta bizikidetzaren aldeko konpromiso hirukoitzaren bidez, iraganari, orainari eta etorkizunari lotuta. Preso bakoitzak bere hitzen eta gaitasunen bidez adierazi ahal izango du konpromiso hori, betiere askatasunez eta borondatez:

- Etorkizunari begira, indarkeriari uko egiteko eta bide baketsu eta demokratikoei heltzeko konpromisoa.

- Orainari begira, gizarte pluralean elkarrekin bizitzeko konpromisoa, eta biktimen erreparazioarako borondatea, beste pertsonen batzuei kalteak sortutako delitua izanez gero.

- Iraganari begira, egindako delituetik urruntze kritikoa edo autokritikoa adieraztea, batez ere giza eskubideen urraketa eragin bazuen.

- Proiektu honetan parte hartu nahi duten presoek euskarria eta laguntza emateko prozesua gizarteratze-prozesuetarako aholku-batzorde baten (aurrerantzean, Batzordea) jardura dinamizatzailearen bidez egingo da. Batzordearen osaketa 2.3.5. puntuan zehazten da.

2.3.2. Proiektuan sartzeko prozedura

- Arau hau onartu ostean, terrorismo-delituengatik kondenatuta dauden eta arauaren edukiaren eragina izan dezaketen preso guztiei indarrean jarriko dela jakinarazi beharko die Eusko Jaurlaritzak. Informazio horri bi idazki-eredu erantsi beharko zaizkio: proiektuari buruzko informazioa eskatzekoa eta proiektuan sartzeko eskabidea.

- Terrorismo-delituengatik kondenatuta dagoen edozein presok, arau honen eraginpean egon badaiteke, batzordera edo eskumena duen sailburuordetzara edo idazkaritza nagusira jo dezake, edukiari buruzko informazioa eskatzeko. Batzordeak edo Eusko Jaurlaritzak eskaera horri erantzun beharko diote, informazioa bidaliz.

Proiektu honetan parte hartzeko interesa duten presoak bertan sartuko dira batzordeari helarazitako parte hartzeko idatzizko eskaeraren bidez. Eskaera horrek borondatezkoa izan behar du, norberak adierazi behar du, eta proiektuaren eduki eta inplikazioen jakitun izan behar du eskatzaileak.

- Proiektuan sartzeko eskabidearekin batera, euskal gizartean bizikidetzan laguntzeko borondatearen adierazpena aurkeztu beharko da, bai eta eskaera egiten duen presoaren espetxe-egoerari buruzko oinarritzko informazioa eta proiektuan sartzeko zioak ere.
- Batzordeak eskabide hori onartzeak proiektuan ofizialki sartzeari dakar, bai eta eskatzaile bakoitzaren araberako pertsonalizatuta abian jartzea ere.

2.3.3. Proiektua garatzea

- Proiektua abian jarri ostean, batzordea presoarekin harremanetan jarriko da, idatziz edo espetxean elkarriketa bat antolatuta, beharrezkotzat jotzen den guztietan. Batzordeak kasu bakoitzerako arduraduna izendatuko du batzordekideen artean.
- Hasierako harremanen helburua da bakean eta bizikidetzan laguntzeko ibilbide pertsonal bat adostea presoarekin. Terrorismo-delituengatik kondenatutako presoek ibilbide horiek onartzeak bideratuko du, edo, hala badagokio, arinduko du birgizarteratze-prozesuen aldeko txostena.
- Batzordeak eta proiektuan parte hartzen duen presoak bakean eta bizikidetzan laguntzeko ibilbide pertsonalizatua adostu ahal izango dute. Ibilbide hori diseinatu ahal izango da baliabide propioekin edo askotariko erakunde kolaboratzaileekin adostutako lankidetzaren bidez:
 - Konpromiso akademikoaren ibilbidea, unibertsitateekin eta beste prestakuntza-erakunde eta erakunde akademiko batzuekin lankidetzan.
 - Elkartze-konpromisoaren ibilbidea, gizarte zibileko erakundeekin lankidetzan.
 - Erakundeekiko konpromisoaren ibilbidea, udalekin eta beste erakunde publiko batzuekin edota hezikuntza-erakundeekin.
 - Konpromiso solidarioaren ibilbidea, solidaritatezko proiektu jakin batzuekin lankidetzan.
 - Konpromiso berezien beste ibilbide batzuk, preso bakoitzaren berezitasunen arabera egokituak.
- Ibilbide horietako bakoitzean presoak egingo duen ekarpenaren edukia diseinatuko da espetxeko bizitzak ezartzen dituen mugak eta espetxe-egoera bakoitza aintzat hartuta. Egoera murriztaileetan ibilbide horiek gutun bidezko harremanen bitartez eta presoaren, erakunde kolaboratzailearen eta batzordearen arteko bisiten bitartez egin beharko dira.
- Ibilbideak bateratu ahal izango dira beste jarduerak batzuetan borondatez parte hartzeko ekintza gehigarri eta osagarri batzuekin: mintegiak, tailerrak, biktimekin egindako erreparazio-bilerak, berariazko prestakuntzak eta hausnarketa kolektiboak.
- Egindako ibilbidearen amaieran, presoak ateratu dituen ondorioak aurkeztu beharko ditu bere gaitasunen arabera, idatziz edo ahoz, harremanetarako izendatutako batzordekidearekin egingo duen elkarriketan. Ondorio horiek amaierako proiektutzat hartuko dira, eta gizartearentzat konstruktiboa izango den ekarpena edo hausnarketa eratu beharko dute.
- Ibilbide horien garapena erraztu eta indartu egingo da eskumenak dituzten espetxe-instantziak proiektuaren garapenean lankidetzan jarduten badute. Horregatik, aipatutako gizarteratze-ibilbideak garatze aldera, lankidetzaren formulak proposatu ahal izango ditu Eusko Jaurlaritzak, bai espetxe-erakundeekin, bai garapenean lagunduko duten erakunde kolaboratzaileekin.
- Eusko Jaurlaritzak komunikazio-bideak ere ezarriko ditu, gizarteratzea helburu duten baliabide horien hedapenari buruzko informazioa epaitegietara eta auzitegietara helarazteko, birsozializazio-prozesuak legez xedatutako baldintzetan bideratzeko, hala badagokio.

2.3.4. Proiektua burutzea

- Ezarritako ibilbidea amaitzean, batzordeak azken irizpena eman beharko du. Irizpen hori presoak birgizarteratzeko prozesuaren aldekoa edo aurkakoa izan daiteke. Honako alderdi hauek aztertu beharko ditu irizpenak: garatu den ibilbidea, egin diren jarduera gehigarriak eta konklusioak.
- Gizarteratzearen aldeko irizpenak egiaztatu behar du, funtsean, presoak jarraitu duela aurrez definitutako ibilbidea, zigor-legea errespetatuz bizitzeko asmoa eta gaitasuna duela, bakearekin eta bizikidetzarekin duen konpromisoak giza eskubideen urraketaren aurkako arrazoibidea dakarrelako, iraganari, orinari eta etorkizunari begira, eta biktimei eragindako kaltearen aitortzearen adierazpen kritikoa adierazi behar du.
- Batzordeak, irizpen hori prestatzeko prozesuan, pronostiko positiboaren aldeko balioztat hartuko ditu pre-soak garatutako balizko jarduera gehigarri hauek:
 - Giza eskubideekin, bizikidetzarekin edo memoriarekin lotutako mintegietan, tailerretan edo berariazko prestakuntzetan parte hartu izana gizarteari ekarpen konstruktiboa egiteko asmoaren adierazpen gisa interpretatu behar da.
 - Biktimekin egindako erreparazio-bileretan parte hartzea, Europar Batasunaren 2012/29/EB Zuzentarauan eta Delituaren Biktimaren Estatutuan xedatutakoaren esparruan, biktimei erreparaziorako konpromisoaren adierazpen gisa interpretatu beharko da.
 - Indarkeria erabili zuten erakundeak armagabetzeko, desagertzeko edo desagertzeko prozesuetan laguntza pertsonala ematea banda armatu, erakunde edo talde terroristak horrek delitu gehiago egitea eragotze aldera agintariekin hartutako lankidetzaren konpromisoaren adierazpen gisa interpretatu beharko da.
 - Testigantza pertsonalak ematea, bakearen eta bizikidetzaren balioei buruzko hausnarketa kolektibo bidez egindako idazkietan parte hartzea eta giza eskubideen urraketari eta urraketa horien ondorioei buruzko hausnarketa kritikoa edo autokritikoa egitea delituzko jardueren gaitzespenaren eta indarkeria uztearen adierazpen gisa interpretatu beharko dira.
 - Preso bakoitzaren ahalmenen arabera, biktimei aurrean duen erantzukizun zibilari erantzuteko jarraera, bai eta beste edozein erreparazio-jarduera ere, biktimei eragindako kaltea berariaz aitortzeko borondatearen adierazpen gisa interpretatu behar da.
- Azken irizpena eman ostean, irizpen hori aldekoa izanez gero, Eusko Jaurlaritzak egiaztapen hori baliozkotuko du eta espetxe-erloto instantzia eskudunei igorriko die. Presoak txosten hori aurkeztu ahal izango du, espetxe-graduetan aurrera egiteko eskaerarekin edo gizarteratzeko beste edozein neurri hartzeko eskaerarekin batera, aditu-froga gisa.

2.3.5. Gizarteratze-prozesuetarako aholku-batzordea

- Gizarteratze-prozesuetarako aholku-batzorde bat sortuko da, eta haren ardura izango da presoekin gizarteratze-ibilbideak adostea eta diseinatzea, bai eta kasu bakoitzean garatutako prozesua dinamizatzea, laguntzea eta berariaz ebaluatzea, arau honetan xedatutakoaren arabera, gizarteratze-prozesuaren aldeko edo aurkako azken irizpenaren bidez.
- Giza eskubideen arloan eskumena duen sailburuordetzak edo idazkaritza nagusiak jarri beharko ditu egin-kizunak garatzeko beharrezko bitarteko ekonomiko eta materialak eta giza baliabideak.
- Batzordekideek legezotasunaren, independentziaren, konfidentzialtasunaren, lankidetzaren eta eragin-kortasunaren printzipioen arabera jokatuko dute.
- Batzordekideak ibilbide plurala, diziplina anitzekoa eta aitortua duten ospe handiko pertsonak izango dira. Zehatz-mehatz honako hauek osatuko dute batzordea:
 - a) Arau honen bidez erregulatzen den arloko hiru aditu, giza eskubideen arloko eskumena duen sailburuordetzak edo idazkaritza nagusiak izendatuak. Hiru pertsona horietako bat batzordeburu ere izango da.

- b) Arau honen bidez erregulatzen den arloko hiru aditu, Eusko Legebiltzarreko Giza Eskubideen eta Herritarren Eskaeren Batzordeak izendatuak.
- c) Arau honen bidez erregulatzen den arloko hiru aditu, Legelarien Euskal Kontseiluak izendatuak.
- d) Batzordeko idazkari teknikoa Euskal Autonomia Erkidegoko administrazioko langile bat izango da. Hitz egiteko eskubidea izango du, baina ezingo du botorik eman. Zuzenbidean lizentziaduna izan beharko du, eta giza eskubideen arloko sailburuordetzak edo idazkaritza nagusiak izendatuko du.

2.4. Espetxealdiaren osteko birgizarteratze-prozesuetan laguntzeko programa

- Eusko Jaurlaritzak *espetxealdiaren osteko birgizarteratze-prozesuetan laguntzeko programa* bat garatuko du (aurrerantzean, programa), arau honetan xedatutakoaren arabera.

2.4.1. Programaren edukia

- Programa honek espetxealdiaren osteko gizarte-laguntzaren esparruan izango du jarduera-eremua, espetxetik irteten diren presoen birgizarteratzea ahalbidetzeko baldintza materialak sustatzea xede hartuta.
- Programa honen kudeaketa birsozializazio-prozesuetan laguntzeko sailarteko zerbitzu baten jardueraren bitartez egingo da (espetxealdiaren osteko laguntza-zerbitzua). Sailarteko zerbitzu horretan parte hartuko dute arau honen bidez erregulatzen den arloan eskumenak dituzten Eusko Jaurlaritzako sailletako ordezkariak.
- Birgizarteratzeko behar diren baliabide materialei erreparatuta berariaz egoera ahulean daudenez, programa honek espetxetik ateratako pertsonen eskainiko dizkien aukerak izango dira EAEko administrazio publikoen sustapen- eta laguntza-ekintzetan kolektibo ahulenetako pertsonen edo baztertuta geratzeko arriskuan daudenen duten tratamenduaren parekoak, aukera-berdintasunaren arabera.

2.4.2. Laguntza emateko arloak

- Espetxealdiaren ostean laguntza emateko programa osatuko duten lehentasuneko arloak honako hauek izango dira:

-Eskura dauden baliabideei buruzko informazioa eta aholkua emateko leihatila bakarra

- Zigorrek Kudeatzeko Euskal Zerbitzuak (Herri Administrazio eta Justizia Saila) espetxetik atera diren edo laster irtengo diren pertsonen informazioa edo aholkua eskuratzeko egiten dituzten eskaerak jasotzeko leihatila bakarra sortuko du. Leihatila horretan laguntzeko ardura programa honi buruzko prestakuntza jaso duten saileko langileek izango dute.
- Leihatila horrek telefono-zenbaki bat, helbide elektronikoa bat eta posta-helbide bat izan behar du. Halaber, bulego horrek webgune bat izango du, bai eta preso batek espetxetik ateratzen den anean eskura dituen laguntza-prestazio guztiei buruzko informazio guztia biltzen duen liburuxka bat ere.

-Diru-sarrerak bermatzeko errenta

- Presoen bidaliko zaien laguntza-prestazio eskuragarri buruzko informazioa ematen duen liburuxkari informazio gehigarria erantsiko dio Lanbidek, diru-sarrerak bermatzeko errenta eskuratzeko betekizunei buruz, bai eta Euskal Enplegu Zerbitzuaren eskumenekoak diren beste prestazio batzuk eskuratzeko bete behar direnei buruz ere. Berariazko ohartarazpenaren bidez jakinaraziko du behar bezala erroldatuta egotearen garrantzia, bai eta diru-sarrerak bermatzeko errenta eskatzeko aukera ere, presoa hirugarren graduan sailkatu ondoren.

-Etxebizitza- eta ostatu-baliabideak

- Informazioa ematen duen liburuxkari informazio gehigarria erantsiko dio Etxebizitza Sailburuordetzak, Eusko Jaurlaritzako etxebizitzaren arloko zerbitzuek eskaintzen dituzten aukerak eskuratzeko bete behar diren baldintzei buruz. Berariazko ohartarazpenaren bidez jakinaraziko du behar bezala errolatuta egotearen garrantzia.
- Euskaditik kanpo dauden espetxeetan kondena betetzen ari diren presoek kasuan, familiaren egoitza Euskal Autonomia Erkidegoan dagoela egiaztatuz gero, Etxebiden izena emateko berariazko mekanismo bat arautuko du Etxebizitza Sailburuordetzak, alokatzeko etxebizitzaren ohiko eskuratzeko bideratzeko.
- Espetxetik ateratzean oso egoera ahulean edo baztertua geratzeko arriskuan dauden pertsonen kasuan, Eusko Jaurlaritzako Etxebizitza Sailburuordetzak berariazko prozedurei buruzko informazioa emango die, pareko egoeran dauden beste kolektiboetako pertsonen kasuei erreparatuta.

-Prestakuntzako eta lanbide-orientabideko baliabideak, unibertsitate-ikasketak eta enplegu-sustapena

- Informazioa ematen duen liburuxkari informazio gehigarria erantsiko dio Lanbideek, Euskal Enplegu Zerbitzuak prestakuntzaren eta lanbiderako trebakuntzaren arloan dauden baliabideei buruz. Informazio horrek azpimarratu beharko du hirugarren graduaren sailkatutako presoek zerbitzuan eskura dituztela honako aukera hauek: eskarrietan alta ematea, lanerako orientabide orokorra eta espezializatua, bitartekotza orokorra eta espezializatua, eta diru-sarrerak bermatzeko errenta jasotzeko aukera.
- Kontratazioa sustatzeko planetarako, espetxealdiaren ostean birgizarteratze-prozesuetan dauden pertsonak bazterketa arrisku-egoera berezian dauden kolektibotzat hartuko dira.
- Unibertsitate eta Ikerketa Sailburuordetzak espetxean dauden pertsonen artean unibertsitate-ikasketak egitea bultzatuko du, bai gizarteratzeko faktore pro-sozial objektiboa osatzen duten aldetik, eta birgizarteratzeko baldintza egokiak prestatzeko bitarteko direla kontuan hartuta. Horren ondorioz, liburuxka orokorrari erantsiko dio unibertsitate-ikasketak egiteko eskura dituzten aukerei buruzko informazioa, eta ikasketak egiteko laguntzen berariazko mekanismoa arautuko du.
- Justizia Sailburuordetzak, Gizarte Politiketako Sailburuordetzak eta Lanbideek lankidetzahitzarmenak sinatuko dituzte lurralde historiko bakoitzean bigarren eta hirugarren graduaren pre-soak komunitatean sartzea bultzatzeko jardueretan, espetxetik ateratzen direnei lan bat bilatzen laguntzeko eginkizunetan eta enpresekin bitartekotzan diharduten hirugarren sektoreko erakundeekin.

-Osasun-baliabideak baliabide soziosanitarioak

- Liburuxkari informazioa erantsiko dio Osasun Sailburuordetzak, Euskadiko osasun-sistemak Osakidetzaren bidez espetxe-esparruan ematen dituen prestazioei buruz. Zehazki, honako hauek dira: lehen mailako arreta EAEko espetxeetan; arreta espezializatua EAEko espetxeen barruan garatutako berariazko programen bidez, aurrez aurre edo telekontsulta bidez; ospitaleko arreta Osakidetzaren zentroetan, larritasunagatik edo gaixotasun terminalak diagnostikatu ostean ospitaleratu behar izanez gero; eta ospitalizazio psikiatrikoa zentro publiko eta hitzartuetan, beharrezkoa izanez gero.
- Osasun Sailburuordetzak, Gizarte Politiketako Sailburuordetzarekin eta foru-aldundietako eta udal-letako gizarte-ekintzako sailekin batera antolatuko ditu, kasu bakoitzean eta banan-banan, arreta soziosanitarioa taldeka kudeatzeko egituraren barruan egingo diren ibilbide soziosanitarioak, batez ere kasu kronikoak eta beste arazo batzuekin lotuta ageri direnak izanez gero (arazo psikiatrikoak edo adikzioak edo mendekotasunak edo desgaitasunak edo baztertzea).

-Gizarte-baliabideak

—Liburuxka orokorrari informazioa erantsiko dio Gizarte Politiketako Sailburuordetzak, arrisku-egoera berezian dauden kolektiboentzako eskura dauden baliabideei buruz, espetxealdiaren ostean birsozializazio-prozesuetan dauden pertsonak egoera horretan daudela joko baita. Zehazki, baliabide hauek dira: lehen mailako arreta, informazioa, ebaluazioa, diagnostikoa eta orientabidea emateko zerbitzuan; gizarte-heziketan eta arlo psikosozialean esku hartzeko zerbitzua, baztertuta dauden pertsonentzako eguneko arreta-zerbitzua; gaueko harrera-zerbitzua; baztertuta geratzeko arriskuan dauden eta bigarren mailako arreta duten pertsonentzako tutoretzapeko etxebizitza, mendekotasuna, desgaitasuna, bazterketa eta babesik eza ebaluatzeko eta diagnostikatzeko zerbitzua; gizarteratze-premiei erantzuteko eguneko zerbitzua edo eguneko zentroa; gizarteratze-premiei erantzuteko gaueko harrera-zentroa; baztertuta eta marjinatuta dauden pertsonentzako egoitza-zentroak.

-Beste baliabide batzuk

—Justizia Sailburuordetzak, oraindik zehaztu gabe dagoen epealdi batean berariazko laguntza juridikoa emango du espetxetik atera ostean, espetxeratuen lege-laguntzaren txandan ematen den antzekoa.

—Programaren barruan aurreikusitako jarduerak garatzeko eskumena duen sailburuordetza edo idazkaritza nagusi bakoitzak presoekin lanean diharduten Hirugarren Sektorereko erakundeekin akordioak antolatu ahal izango ditu, gizarteratzeko eta birgizarteratzeko prozesuak sendotzea etaosatzea helburu hartuta.

2.4.3. Programan sartzeko prozedura eta garapena

- Arau hau onartu ostean, espetxealdiaren osteko laguntza-zerbitzuak arauaren edukiaren eragina izan dezaketen preso guztiei indarrean jarriko dela jakinarazi beharko die. Informazio horri bi idazki-eredu erantsi beharko zaizkio: programari buruzko informazioa eskatzekoa eta programan sartzeko eskabidea.
- Arau honen eragina izan dezaketen preso, preso ohi edo espetxetik ateratzeko prozesuan dagoen pertsona orok espetxealdiaren osteko laguntza-zerbitzura jo dezake, eskura dauden baliabideei buruzko informazioa eta aholkua emateko leihatila bakarraren bidez, arauaren edukiari buruzko informazioa eskatzeko. Espetxealdiaren osteko laguntza-zerbitzuak, eskaera horri erantzuteko, preso batek espetxetik ateratzen den nean eskura dituen laguntza-prestazio guztiei buruzko informazio guztia biltzen duen liburuxka orokorra bidal dezake.
- Programa honetan parte hartu nahi duten presoak, preso ohiak edo espetxetik ateratzeko prozesuan dauden pertsona interesdunak espetxealdiaren osteko laguntza-zerbitzura bidalitako eskabidearen bitartez sartuko dira programan. Eskabideak eskatzailearen espetxe-egoerari buruzko oinarriko informazioa eman behar du, eta jaso nahi dituen prestazioak definitu behar ditu.
- Espetxetik irten ostean programan sartu nahi duten pertsonak 24 hilabeteko epea izango dute prestazioak jasotzeko eskaera egiteko, baldintzapeko askatasuna eskuratu eta hurrengo egunetik zenbatzen hasita.
- Laguntza-prestazioak jasotzeko eskabidea aurkeztu ostean, espetxealdiaren osteko laguntza-zerbitzuak kasua aztertuko du, eskatzaileari erantzuna eta orientabidea emateko.
- Espetxealdiaren osteko laguntza-zerbitzuak argi eta garbi adierazi beharko dio eskatzaileari zer prestazio jasotzeko eskubidea duen, arau honetan xedatutakoaren arabera. Halaber, bete behar dituen baldintzak eta egin behar dituen izapideak zehaztuko dira, eskatzailearekin adostuta.
- Eskatzaileak espetxealdiaren osteko laguntza-zerbitzuari informazio gehiago edo argibideak eskatu ahal izango dizkio beharrezkoak direla iritzitakoan.

-Espetxealdiaren osteko laguntza-zerbitzuak eskatzaileei laguntzeko edo aholku emateko aukera eskaini dezake espetxe-arloan diharduten eta Eusko Jaurlaritzarekin lankidetzak-akordioak dituzten hirugarren sektoreko bitartekotza-erakundeen bitartez.

2.4.4. Birgizarteratze-prozesuetan laguntzeko sailarteko zerbitzua

- Birgizarteratze-prozesuetan laguntzeko sailarteko zerbitzu bat sortuko da (espetxealdiaren osteko laguntza-zerbitzua). Sailarteko zerbitzu horren xedea izango da *birgizarteratze-prozesuetan laguntza emateko programa* kudeatzea.
- Espetxealdiaren osteko laguntza-zerbitzuko mahaia osatuko duten kideek legezkoatasunaren, independentziaren, konfidentzialtasunaren, lankidetzaren eta eraginkortasunaren printzipioen arabera jokatuko dute.
- Honako kide hauek osatuko dute birgizarteratze-prozesuetan laguntzeko sailarteko zerbitzuko mahaia:
 - Eusko Jaurlaritzan **Giza Eskubideen** arloan eskumena duen saileko zuzendari bat.
 - Eusko Jaurlaritzan **Justizia**-arloan eskumena duen saileko zuzendari bat.
 - Eusko Jaurlaritzan **Gizarte-gaien** arloan eskumena duen saileko zuzendari bat.
 - Eusko Jaurlaritzan **Etxebizitza**-arloan eskumena duen saileko zuzendari bat.
 - Lanbideko** zuzendari bat.
 - Eusko Jaurlaritzan **Osasun**-arloan eskumena duen saileko zuzendari bat.
 - Eusko Jaurlaritzan **Unibertsitateen** arloan eskumena duen saileko zuzendari bat.
 - EUDE**leko ordezkari bat.
 - Foru Aldundi** bakoitzeko ordezkari bana.

Azken gogoeta

Justizia leheneratzailearen ikuspegitik, delituari ematen zaion erantzun bakarra zigorra izatea ez da ezinbestean biktimen beharrak asetzeko erantzun hoberena. Paradigma zabalago bat eskaintzen du, biktimen premiei erantzuteko prozesua biktimaren, biktimarioaren eta komunitatearen arteko interakzioaren ildoan sartzen duelako.

Euskadiko kasuan, justizia leheneratzailean oinarritutako prozesua zabaltzen da hasieran *erreparazioaren printzipio orokorra* esan dena aplikatuta; alegia, honako hau aitortzea: giza eskubideen urraketak ez zuen justifikaziorik, ezta zentzurik ere, biktima bakoitzaren biziak baino balio handiagoa zuenik.

Hitz horiekin edo beste batzuekin esanda, biktimei eragindako kalte bidegabearen aitortzea argi eta garbi adierazteaz ari gara. Hainbat biktimak adierazi dute behin eta berriro oinarrizko aitortpen horren beharra dutela. Premisa hori da, hain zuzen, terrorismo delituengatik zigortutako presoek gizarteratzea sustatzeko Arau-proiektu honen abiapuntua.

Oinarri horren gainean, justizia leheneratzailearen balio nagusiak garatzen ditu. Balio horiek lau kontzeptu hauetan laburbildu dituzte zenbait egilek: elkartzea, erreparazioa, birgizarteratzea eta parte-hartzea.

- Elkartzea. Arau-proiektu honek biktimak, presoak eta prozesuan parte har dezaketen erakunde kolaboratzaileak zuzenean elkartzeko aukera ematen du, betiere askatasunez eta borondatez hartutako erabakien esparruan.
- Erreparazioa Arau-proiektu honek biktimen erreparaziorako zenbait modu aurreikusten ditu, presoaren ekarpen pertsonalizatua ahalbidetzen duten zenbait ibilbide garatzeko aukeraren bidez.
- Birgizarteratzea. Arau-proiektu honek biktima kokatzen du bizikidetzaren gizarte-erakuntzaren eragilearen tokian. Horrenbestez, presoak birgizarteratzeko prozesuan laguntzen du biktimak, bakerako eta bizikidetzarako lankidetzaren pro-sozialen jarduteko gaitasuna duen aldetik.
- Parte-hartzea. Arau-proiektua printzipio gidari honetan oinarritzen da: biktimen eta presoek parte-hartzea, askatasunez eta borondatez, prozesu leheneratzailearen fase guztietan.

Oso prozesu konplexuak ari gara, zalantzarik gabe; baina, biktimentzat eta gizartearentzat sortutako erreparazio-ondorioak biziagoak eta sakonagoak izan daitezke zigor-justizia hutsaren aplikazioak sortzen dituenak baino. Presoak ere bizitasun eta balio pertsonal, sozial eta politiko handiagoa duen prozesuan parte hartzen dute. Bestalde, ezin dugu ahaztu ikuspegi hau ez dela burutazio bakan bat; izan ere, Europako joera bat arauetan berretsi dute europar erakundeek 2012/29/EB Zuzentarauaren bidez, eta Delituen Biktimaren Estatutua eratu da.

Azken finean, justizia leheneratzailean oinarrituta gizarteratzeko eta birgizarteratzeko politika batek, Eusko Jaurlaritzak Hitzeman programaren bidez sustatzen duenaren modukoak, prozesu bat garatzeko eta balio erantsia duten emaitza batzuk lortzeko aukera ematen du. Erreparazioaren, bizikidetzaren eta delituen prebentzioaren pedagogia da, eta irismen handiko eragin hezitzailea du.

Balio erantsi hori ideia xume batean laburbiltzen da: elkarrekin eta hobeto bizitzea, gizatasun handiagoa lagun dugula. Horixe da, azken finean, ahalegin honen helburua.